

Egy költemény sorsunk árnyékos feléről (Gál Sándor 80. születésnapjára)

Távolodók

mennek
 egyre csak mennek
 szemükből kihullnak
 a tetők
 a temetők
 kifordul utánuk a csend
 az ajtók száján
 kifordul utánuk
 a küszöb a kapu
 és a sötét kapubálvány
 az udvart mögöttük
 papsajt útifű növi be
 lüktet benne zölden
 az üresség szíve
 kutak mélyén meghal a forrás
 beléomlik pár ölnyi agyag
 magával rántva a kűkávát
 minden percben valami kettéhasad
 üveg deszka út tűzhely kemence
 s mintha minden félrészt
 a távolodókkal menne
 mindennap
 kevesebb a szó kisebb a lélek
 s egyre csak mennek
 mennek a tájak a vidékek
 síkságok vonulnak
 dombok döcögnek
 a folyópartok kettétörnek
 és száll a semleges ég
 az elmenőkkel
 az öntudatlan vétkesekkel
 a nyelvük vesztett tétovákkal
 akik csak mennek egyre mennek
 akik egyre csak távolodnak
 önmagukból is kitértorognak
 apáik szavát elfelejtik
 tegnapijukat rejtve rejtik
 néz utánuk küszöb kapu
 néz a sötét kapubálvány
 s kifordul az emléküik is
 a megnémult ajtók száján

A költői egyéniség egyik fokmérője, hogy mennyire tudja meglátni, felismerni, érzékelni közössége sorsát, és hogyan tudja ezt költői eszközökkel a saját egyéni létének, sorsának részeként láttatni és érzékeltetni. Gál Sándor egész életműve ennek bizonyossága, ezért nem lehet költészetét elvonatkoztatni attól a társadalmi közegtől, amelyben művei megszülettek. Azon túl, hogy egy korszak élethelyzeteiben lehetséges emberi magatartásformákkal és érzésvilággal való azonosulásra vagy együttérzésre ösztönöz, alapállása mindig az örök emberi értékekben

gyökerezik. Vagyis ez az Érték a Mérték, amihez képest viszonyítható minden egyéb. Gál Sándor költői nagyságát az mutatja, hogy nem szakad el, nem is akar elszakadni ettől a Rendtől. Bár akadhatnak oktondiak, akik ezért talán túlhaladottnak vagy konvencionálisnak bélyegzik, de ennek a költészetnek a modernitását (korszerűségét!) éppen ez adja, hogy fel meri és fel tudja vállalni a gyökerekhez való visszatérést. Sajnos az értékválsággal küzdő korunkban már ehhez is bátorság kell.

A költő és motivációs tere

Gál Sándor egész életművét átszövik a XX. századi magyar nemzeti és emberi sorskérdések, sorstragédiák, amelyek árnyékként vetültek már gyermekkorára is a harmincas évek Csehszlovákiájában egy színmagyar településen, majd a világháborús viszonyok a két tűz közé került faluban, és később a hatalom által felszabadulásnak nevezett teljes jogfosztás korszaka, a magyar nyelv és a magyar oktatás teljes tilalma, a magyarverések, kisemmizések, vagyonelkobzások és deportálások idején.

Ennyi megfélemlítés után csodának tűnhet, hogy az engedményeket követően még valaki vállalni merte magyarságát. Ám nem csupán néhányan, hanem néhány százezren merték, talán a kisemmizettek fele, mert a józan ész és az ősi ösztön is azt diktálta, hogy aki feladja édesanyja nyelvét, hitét, szokásait, az emberségéből is kivetkőzik. S ha a másik oldalról nézzük, akkor százezrek voltak, akik mégis megtették ezt, mert a hatalmi kényszer és a húsos fazekak ígérete megzavarta mindkét tájékoztató iránytűjüket: az ész meg az ösztönt is. S mire észbe kaptak, gyermekeik lelkét már eladták idegen szellemek kísértetének.

De vajon megtörheti-e a költészet az önkényes megszálló hatalom gőgjét, és visszaadhatja-e a kisemmizettek önbecsülését? – ez a kérdés nagyon ősi, s bár a racionális gondolkodók mindig azt válaszolják, hogy ez illúzió, de egy valódi költő talán mindig azzal a hittel ír ilyen verseket, hogy a szó egyszer cselekvő erővé nemesül. **Petőfi** és **Arany, Ady** és **József Attila** is ezt vallotta: az igaz szó soha nem hiábavaló!

A vers gondolatvilága

A versben egyetlen szó utalás sincs arra, hogy mikor, hol és kiket érintenek a nyomasztó és tragikus kijelentések. Csak egy folyamatos, szünni nem akaró értékválságot, értékvesztést vetít elénk, ahogy a „távolodók” elhagyják, elvesztik, megtagadják emberi teljességük lényeges elemeit: az otthont, a szülőföldet, s ezzel együtt az anyai szót, emberi tartásukat, közösségi örökségüket.

Szerkezetileg a vers egyetlen hosszú (központozás nélküli) gondolatsor, 41 sorba tördelve. Nincs kötött ritmusa, de balladisztikus hangneme és egyre erőteljesebben magával sodró képsorok zuhataga emeli a prózai megnyilatkozás fölé. Egymással összecsengő, rimelő szakaszok erősítik fel mindezt, segítve egyben a gondolatsorok tagolását is. A képek dinamikáját az igék (igenevek) jelenléte határozza meg: *mennek, mennek, kihullnak, kifordul, benövi, lüktet, meghal, beleomlik, magával ránt, kettéhasad, mennek, mennek, vonulnak, döcögnek, kettétörnek, száll, elmenők, vétkezők, nyelvük vesztett, mennek, távolodnak, kitántorognak, elfelejtik, rejtik, néz, kifordul, megnémul*. Ezek a szavak önmagukban is tragikus veszteséget sugallnak. A fizikai elvesztés után az emlékezés és az emlékezet sorvadása indul el, de arra nem utal a költő, hogy mindez minek a következtében jön létre, hogy talán erőszak, parancs, kényszer, csábítás hatására történik avagy önkéntes lemondásról van szó. Az eredmény tulajdonképp ugyanaz: a szülőföld elnémul, a nép szétszóródik, a hovatartozás semlegesül („száll a semleges ég / az elmenőkkel / az öntudatlan vétkezőkkel”). Akármi hatására is történik, de a vétkezők cselekedeteinek következménye bűn: a kiüresedés, az önmegtagadás, az alapértékek elhagyása. Önbecsülésük elvesztése miatt a valakiből senkiké lesznek, akik ezt a magatartási modellt örökölték majd át utódaikra, és akkor mivé lesz utánuk a világ. Ezt már csak a vers végéről is hiányzó sok felkiáltójel és kérdőjel helyett lehetne megfogalmazni, mert maga a helyzet üzeni, hogy micsoda világ vajon az, ahol ez megtörténik, megtörténhet...

A leírt szöveg az által is emelkedik költeménnyé, hogy az egymást követő képsorok önmagukban is érzelmi indulatokat gerjesztenek. Az elhagyott (megtagadott, elvett vagy elvesztett?) szülőföld, ahogy „*kihullnak szemükből a tetők, a temetők*”, vagyis az élők és holtak otthona, ahol már sem élni sem halni nem lehet többé, majd ennek az eltűnő, elvesző világnak a pusztulását tárja elénk minden részletével: a megnémuló ajtók, a kutak mélyén meghaló forrás, az üres ház, az elgazosodó udvar. A fizikai pusztulás mellett azonban sokkal mélyebbre szánt az emberi értékvesztés terén: „*minden percben valami kettéhasad*”, „*kevesebb a szó, kisebb a lélek*”, „*a folyópartok kettétörnek*”. Az elmenők, az eltávolodók, az önmagukból is kifordulók meg nem szűnő rémálma vagy lelkiismeretfurdalása, hogy amit elhagytak, az már csak emlék, de a valóságban nincs többé, és a semleges tehetetlenség állapotában valójában az emberség és elembertelenedés mezszyéjére érnek, amikor már az is feledésbe merül, ami eddig megtartotta ezt

a népet. Végül a költői kérdés síkjában személyesülnek meg az elhagyott otthon tárgyai, amelyek megnémultan nézik az értékeiket veszni hagyó embereket, mintha még az egykor otthont adó ház részei is magasabb erkölcsi rendet képviselnének azzal, hogy ott maradnak, ahol eddig is voltak. Ám ahol az ajtó és kapu kapu nem funkcionál többé, nem fogad be és nem véd meg, mert nincs kit, mert odabent minden üres, ahol már sem keresztelőt nem ünnepelnek, sem halotti tort nem ülnek, ott nincs folytatás, nincs jövő többé. Emlékezés sincsen, mert nem maradt emlékező: „*néz utánuk küszöb, kapu / néz a sötét kapubálvány / s kifordul az emléküik is / a megnémult ajtók száján*”.

A költő fenyegető, fájdalmas és kétségbeesett üzenete ez a költemény, mert saját fajtája, saját népe sorstragédiáját láttatja, annak menekülését a megaláztatások és megfélemlítés elől, bűnbeesését a sátáni csábítások hatására, önpusztító önfeladását a vélt vagy valós anyagi előnyökért. Az már csak filozófiai találgatás, hogy az erőszakkal megnyomorítottaknak még marad erkölcsi joguk az ellenállásra, még követelhetnék (ha eszükbe jutna) jogos örökségüket, de akik önként mondtak le értékeikről, vagy kótyavetyélték el emberi jövőjüket, azoknak már sem joguk, sem esélyük a megtérésre... vagy talán mégis?

Ítélet ez a költemény azok fölött is, akik erre a sorsra terelték, kényszerítették, juttatták vagy csábították az embereket.

Márpedig a Felvidéken a XX. század folyamán (de napjainkig hatóan) bőven találunk példát erre a példázatra, mert a megszálló önkényes hatalom kezdetektől fogva módszeresen akarta felszámolni az itt őshonosan a szülőföldjén élő magyar közösséget, hogy önigazolást nyerhessen arra a hazugságra, aminek alapján ezt a földet megkaparinthatta. A szervezett asszimilációs program mellett a megcélzott népesség egy része úgy „okult” a történelemből, hogy el akarták kerülni a megszégyenítést, és elköltöztek, vagy pedig gyermekeiket már nem anyanyelvük szerinti oktatásban részesítették, amelyről már a statisztikák is kimutatták, hogy ennek eredményeként a következő nemzedékben legfeljebb már csak néhány ezreléknyi óhajta megőrizni nagyszüleik kulturális, nemzeti örökségét. A negyedik nemzedékben már teljes asszimilációt lehet tapasztalni: szinte magasabb a beolvadási arány, mint az idegen országokba költözötték soraiban.

Ha pedig ez valahol megtörténhet, ott nem beszélhetünk kiegyensúlyozott emberi viszonyokról, és a törvénykezés legfeljebb csak karikatúrája lehet a demokratikus jogrendnek. De mit is várhatnánk ott, ahol a kisemmiző benesi dekrétumokat az ország törvényhozása helyezi védelem alá...

A költő pedig várja a csodát, mert saját fegyverével csak ennyit tehet, ami nem kevés: fényt gyűjthat a szellemi első-tétítés idején is, esetleg ennél is nagyobbat, „valami nagy-nagy tüzet” rakhat szóból, érzésből, gondolatból... hogy megérezzük, felismerjük a világ valódi arcát, és megláthassunk egy lehetségest, amely tisztább és igazabb.

Mihályi Molnár László

Fény a sötétség után

A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház 2017. november 17-én, pénteken 10.00 órai kezdéssel Rimaszombatban tartotta központi megemlékezését a reformácó 500. évfordulója alkalmából.

Az ünnepi zsinat keretében lelkészeket szenteltek fel, átadták a *Pálóczi Czinke István-díjat*, köszöntötték a nyugdíjba vonult lelképásztorokat, valamint átadták a gályarab-hitvallók emlékművét és a *Csillagházat*.

Az Emléknapp nyitányaként, november 16-án november 16-án tartotta elnökségi ülését a Kárpát-medencei reformátusságot összefogó Generális Konvent • Szarvas László felvétele

Ugyanezen a napon a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Tudományos Gyűjteményei, illetve Kulturális és Közművelődési Központja szervezésében 2017. november 16-án, 19.00 órakor a Tudományos Gyűjtemények épületében (Rimaszombat, Daxner utca 36.) került sor *Lélekpillanatok* címen **A. Tóth Sándor** állandó ki-

állításának, valamint a *Tompa Mihály Emlékkiállítás*, az *Illusztrációk Tompa Mihály verseihez* és a *Soli Deo Gloria - a magyar reformáció öt évszázada* című időszaki kiállítások közös megnyitójára.

Az alkalmat **B. Kovács István**, a Tudományos Gyűjtemények igazgatója nyitotta meg, illetve vezette.

„Áldást és békeséget kívánok a gyülekezetnek!

A mai alkalom házigazdájaként engedjenek meg nekem nyolc mondatot az előzményekről.

1. Rimaszombat az a magyar város, amely az elsők között fogadta be a protestantizmust.
2. Az a város, ahonnan a református gyülekezetnek mindkét lelkészét a véstörvénytörvények elé idézte, s gályára szánta / hurcolta a hatalom.
3. Az a város, amelynek gyülekezetét a vértelen ellenreformáció időszakában felszámolta a hatalom, s csak 12 évi babiloni fogság után szerveződhetett meg ismét.
4. Az a város, ahol a Felvidék egyetlen, a protestáns testvéregyházzal közös fenntartású, az egész országban egyedülálló *Egyesült Protestáns Gimnázium* működött.
5. Az a város, amelynek református lelkésze, **Pálóci-Czinke István** a trianoni döntés után az elárvult református magyarság első püspökeként szolgált.
6. Az a város, amely **Péter Mihály**, **Varga Imre** és **Erdélyi Géza** révén sok-sok évtizeden át püspöki székhely.
7. Az a város, ahol 1999-ben, az egykori Egyesült Protestáns Gimnázium szellemi örököseként megalakult a Felvidék első, a Tompa Mihály nevét felvevő református gimnáziuma.
8. Az a város, ahol - ebben az épületben - megalakult a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Tudományos Gyűjteményei, mint az az intézmény, amelynek feladata a felvidéki református múlt dokumentálása, emlékeinek megőrzése és bemutatása. Ennek képviselőjeként köszöntöm a megjelenteket.

A mai alkalommal nem kevesebb, mint 4 kiállítást nyitunk egyidejűleg.

Ha azt mondom „Tóték”, mindenki **Örkény István** ismert művére gondol. Én viszont a rimaszombati református múlt jeles, de a köztudatban még mindig kevésbé ismert családjára gondolok. **Józsefre**, a dinasztiaalapítóra, aki Bécsben képzőművészetet tanult, a már említett EPG tanára, **Mikszáth Kálmánnak** osztályfőnöke volt.

Az ő egyik fiára, **Bélára**, aki miután elvégezte Budapesten a műegyetemet, s feleségül vette **Schulek Frigyes** unokahúgát, **Vilmát**, hazatért Rimaszombatba. Később a város főépítészé lett, ő tervezte, egyebek közt, az *Egyesült Protestáns Gimnázium*, valamint a volt polgári leányiskola, ma *Tompa Mihály Alapiskola* épületét is. Ő volt a két világháború közti időszakban oly fontos szerepet betöltő iparos cserkészcsapat megalapítója.

Az ő egyik fiára, **Sándorra**, aki a budapesti képzőművészeti főiskola elvégzését követően, a hagyományoknak megfelelően, peregrinusként nyugat-európai tanulmányútra indult, s hosszabb időt töltött Párizsban. Hazatérve, a *Pápai Református Kollégium* tanára lett. A most megnyíló állandó kiállításon az ő művészetét mutatjuk be. Terveink között szerepel a kiállítás tartalmi kibővítése, a reá, illetve a szüleire és nagyapjára vonatkozó, velük kapcsolatos dokumentumok bemutatásával.”

Ezt követően átadta a szót **Tóth Gábor Sándornak**, A. Tóth Sándor fiának, az életmű legkiválóbb ismerőjének, a megnyíló kiállítás kurátorának, aki kedves felesége, nővére és leánya társaságában érkezett közénk.

Tóth Gábor Sándor elmondta, hogy ez egy rendhagyó kiállítás. Egyrészt azért, mert minden kép, ami látható, reprodukció, másrészt pedig azért, mert két sorban

helyezte el a műveket – de nem véletlenül. A Tóth Sándor főművei láthatók a felső sorban, alul pedig a Rimaszombatot megörökítő alkotásai. Mint mondta, a világ művészettörténetében egyedülálló ez a stílus, amelyet a kortársak „szimbolikus avantgárd”-ként jellemeztek.

Őt követően a művészettörténész **Feledy Balázs** méltatta az életművet, illetve kiállítást.

„Immár sokadszor eltöprenghetünk a magyar tehetség sorsáról, életútjáról, a korábbi századokban és a XX. században. Ez a miénk, kataklizmákkal teli XX. század, tele üldöztetéssel, szétszakadásokkal, menekülésekkel, vádakkal, – szétszórta a világban tehetségeinket. Van, aki kint maradt, volt, aki hazatért, van, aki világhírnévre tett szert, van, aki nem. Mindkét kategóriában van indokolt és indokolatlan. Ebben a világtárlásban és visszatérésben egészen egyéni hely illeti meg A. Tóth Sándort, aki 1904-ben született ebben a városban, Rimaszombatban és 1980-ban hunyt el Zalaegerszegen, ám akinek munkásságára ez a megélt 76 év nem is egyféle szakmai megfogalmazást tesz lehetővé. Rimaszombatban született, amely a magyar kultúra és művészet számára sok kitűnőséget adott, s maradványok csak a képzőművészetnél, iparművészetnél, két olyan iskolateremtő alkotó is e város szülőtte, mint a magyar nemzeti szobrászat és klasszicizmus megeremtője, **Ferenczy István** (1792–1856), vagy **Szentpétery József** (1781–1862), az egyedülállóan felkészült, bravúros képességű ötvös.

De maradjunk A. Tóth Sándornál, aki festőművész, bábművész, grafikus, tanár, művészet író. És önmagában egyik minősítés sem elég, melyekkel nagyjából behatárolhatjuk ezt az egészen különleges életművet, melynek pályáíve is sajátos, s akinél az elődök is erősen kötődtek Rimaszombathoz.

Nagyapja festő, **Tóth József** (1834–1892), aki, mint később unokája: festő volt és rajztanár, édesapja jeles építész, **Tóth Béla** (1870–1939), édesanyja – **Schulek Frigyes** unokahúga – **Schulek Vilma** iparművész. Édesapja Rimaszombatot jeles építészé, aki (mások mellett) az *Egyesült Protestáns Főgimnázium* (ma: Tompa Mihály Református Gimnázium – a szerk. megjegyzése) és *Állami Elemi és Polgári Leányiskola* (ma: Tompa Mihály Alapiskola – a szerk. megjegyzése) épületeit is tervezte, s amelyben felesége tervezői munkássága is szerepet kapott. A. Tóth Sándor művészettel teli világban gyerekeskedett négy testvérrel együtt, s hamar kitűnt rajztudásával. Olyan gimnáziumban érettségizett e városban, ahová olyan elődök jártak, mint **Mikszáth Kálmán**, **Pósa Lajos** vagy **Kiss József**, nem is beszélve olyan kiváló szobrászokról, mint **Izsó Miklós** és **Holló Barnabás**. Érettségijét követően 1922-ben már át kellett szöknie Magyarországra a Trianon következtében éppen akkor elcsatolt Felvidékről, hogy a *Képzőművészeti Főiskola* hallgatója lehessen, mint **Glatz Oszkár**, **Rudnay Gyula** növendéke, ám akire a művészettörténetet oktató **Lyka Károly** is felfigyelt. 1926-ban kitűnően végzett, melyet még megfejelhetett egy művészképzős évvel. 1928-ban európai tanulmányi útra indult, elsősorban nyelvtudása elmélyítésének szándékával. Festői, rajzi felfogása már ekkor elszakadóban volt mesterei stílusától. Sajátos könnyedség, európai-ság hatja át korai munkáit. Németországon keresztül Londonba jutott, ahol kb. egy évig tartózkodott, tovább tanult a *Royal College of Arts*-on, majd honvágya miatt haza indult, de Párizsban megállt unokanővérénél, **Blattnerné Sulyok Helén**-nél. Végül három évig maradt Párizsban, s ez a három év döntőnek bizonyult egész élete és életműve szempontjából.

Aktívan együttműködött **Blattner Gézával**, a kísérletező festővel, bábművésszel. Ekkor már kubista, expresszionista festői felfogását – melyet bőven élvezhetünk a ma itt nyíló kiállításon – át tudta emelni a térplasztika, a bábtervezés világába, amit Blattner igen nagyra értékelt. Mindezt segítette kitűnő technikai érzéke, sok ötlete, s magához a bábjátáshoz is tehetsége volt. 1930-ban, 1931-ben sorra avantgárd szellemiségű darabok keletkeztek, Tóth Sándor rendkívül naprakész bábjaival. Az *Arc-en-Ciel Színház* – *Szívárvány Színház* – előremutató stílust valósított meg a bábművészetben, mind a kézi, kesztyűs bábok, mind a marionett területén. A. Tóth sokféle anyagból dolgozott, fából, textilből, nagy jelentőséget kapott a figurák modern plasztikai formálása, élénk festése. Bábjaihoz precíz műszaki rajzokat is készített. Külön öröm, hogy 32 művészi bábja (rendkívül igényes replikák) itt ezen a kiállításon is felmutatja értékeit.

A kiállítások megnyitója. Balról: Tóth Gáborné Tasnádi Mária, Feledy Balázs, Tóth Gábor Sándor, B. Kovács István, Benedek László Szarvas László felvétele

A kiállítások megnyitója. Balról: Ouweneelné Tóth Anikó, Ábrám Tibor, Tóth Katalin, Fehérné Tamás Judit, Feledy Balázs, Máger Ágnes, B. Kovács István, Benedek László és (takarva) Tóth Gábor Sándor • Szarvas László felvétele

Am hiába a siker, a kitűnő közeg, A. Tóth Sándort immár véglegesen haza vonzza a honvágy és 1932-től – pályázatot elnyerve – a *Pápai Református Kollégium* rajz-művészettörténet tanára lesz. Nem szakad el azonban a bábozástól, az *Arc-en-Ciel* számára továbbra is tervez, kivitelez, s a háború kitöréséig évente visszatér Párizsba.

A sikerek sorából emeljük ki, hogy 1937-ben a párizsi világkiállításra mutatják be franciául **Madách** *Az ember tragédiáját* – ez az első franciaországi Tragédia bemutató! –, melynek egyiptomi színéhez A. Tóth tervezi a bábokat, a hátteret. Kevés az idő, de el kell mondanunk, hogy, természetesen, a világkiállítás szenzációja **Picasso** *Guernicája* volt, e mű el is nyerte a világkiállítás aranyérmét, miként **Aba-Novák Vilmos** és **Molnár C. Pál** magyar festők is aranyérmet kaptak, de *Az ember tragédiája* is olyan nagy sikert aratott, hogy ők is elnyerték a világkiállítás aranyérmét, melyet **Paul Valéry** adott át. Olyan művészekkel működik együtt a munka során A. Tóth, mint **Beöthy István**, **Kolozsváry Zsigmond**, **Csáky József** (később – franciássá írt nevekkal – világ hírvé képzőművészek!).

A. Tóth azonban tehát Pápan aktív tanár és festő a Református Kollégiumban. Noha találoan egyszer úgy nyilatkozik, hogy „*a rajztanár pártában maradt művész*”, ő mégsem maradt pártában. Igaz: festői életművét a magyar kritika nem is vette észre és nem is értékelte, annak ellenére, hogy annak szociális érzékenysége, figurális volta nem kellett volna, hogy idegen legyen a kor művészetétől. Azonban mindezt ő olyan európeai szemléletben „tálalta”, megtartva kubisztikus, expresszionista hatásoktól sem mentes, s az art deco szemléletét is jelző párizsias stílusát, amely festői minőségé mindvégig – a II. világháború előtt, s után is! – deviánsnak számított.

Nos, ebből a hihetetlenül gazdag festői életműből láthatnak itt máától egy bő válogatást, kb. száz festményből, grafikából, melyben van ifjúkori és felnőtt kori mű. Figyelemreméltó korai önarcképe, artisztikus *Havas Rimaszombat* c. képe, egyáltalán itt a városban külön figyelmet kelthetnek szeretettel teli, ifjúkori Rimaszombat ábrázolása. Látunk festményeket és grafikákat, melyekben felmérhetjük rajzoló, ábrázoló tehetségét, vénáját. Gazdag a tematika! Van zsáner és önarckép, figuraábrázolás, portré (Blatner Géza!) és tájkép, városkép. Éppúgy megjelenik a szakrális tematika (*Parasztmadonna*, *Szent Kristóf*), mint a profán (*Rikkancs*, *Magyar cserkész*). *Szent Erzsébeta* időt álló, ma is a szó legjobb értelmében: modern mű. Van ünnepélyesség és hétköznapiág. S természetesen az ikonikus: *Bábjátékos* című kép.

Grafikai szellemileg és valójában is sokszínűek, remek rajzoló, atmoszférateremtő.

A. Tóth Sándor családja adományozta ezt a rendkívüli kollekciót, melynek különlegessége, hogy a legkorábbi munkák a húszas évekből (1925-ből) származnak, s úgy látom, hogy legkésőbbiek a hetvenes évek elejéről (1972-ből), tehát majd öt évtized (!) művészi útja követhető végig tehát e jó minőségű replikákon.

A kiállítás különlegessége **Kiss Sándor** filmrendező-operatőr animációs műve, melyben a művész bemozgatva A. Tóth képeit, bábait egy új fajta filmes atmoszférát teremt.

De – ne felejtjük, ez is fontos – A. Tóth Sándor cserkészvezető is volt, kiállításokat szervezett és kiállítási kritikákat írt – máig érvényes véleményekkel. S a bábozást tehát Pápan sem hagyta abba. *Üst Ubul* és *Vérj Elek* figurái évtizedeken átívelően emlékeztetnek. Műveltsége kiemelkedő volt, világlátottsága, ismeretei – nyolc nyelven beszélt, amelyből hatot tanított is – a magyar kultúra iránti olthatatlan affinitással párosult.

Kitűnő – ma úgy mondjuk – kommunikációs képességei kiemelkedő tanárrá avatták. Tanítványai rajongtak érte, akik közül a későbbi magyar értelmiségi jelesei kerültek ki.

Csoóri Sándor így ír róla: „

Ha diák éveimre most hátranézek, egyetlen olyan izzó szellemű tanárt se látok föl-alá sétálni a padsorok között, mint amilyen ő volt. ... Mintha mindig ihletett állapotban lépett volna közénk! Magyarzatai közben gyakran éreztem, hogy távoli hegyekig lát, vagy a végtelennel néz farkasszemet.” „Tóth Sándor-i különórákon kezdtem megérteni, mi a művészet általában, és ezen belül azt is, mi a klasszikus és mi a modern. Az irodalomban jóval később kezdtem ezt megsejteni.”

Rab Zsuzsa, a kitűnő költő és műfordító írja (édesapja a kollégium neves tanára):

„Nagyon jól emlékszem szédítően gazdag európai műveltségére, szuggesztív-éző tekintetére, világos szemét sosem láttam még úgy égni-szikkadni... ő volt Pápan az >európai.<.”

A közelmúltban nagy fájdalomunkra elhunyt **Vathy Zsuzsa** író, akinek művészettörténet tanára volt, megjegyzi:

„Alakja olyan volt a pápai várkert platánfái alatt, mint egy véletlenül oda gyökerezett, idegen növény.”

De jeles növendéke volt **Somogyi József** Kossuth-díjas szobrász, **Nagy László** Kossuth díjas költő, **Hencze Tamás** Kossuth díjas festő, **Ézsaiás István** szobrász vagy **Lőrincze Lajos** nyelvész, **Trócsányi Zsolt** történész, **Grastyán Endre** fiziológus.

A második világháború utáni hazai körülmények elnyomták törekvései valós értékelését, sőt 1948 után klerikálisnak, irreudentának kiáltották ki. Éppen ezért rendkívüli, hogy – jóval halála után! – 1996-ban, a new york-i *Lincoln Center*ben

megrendezett *Bábok és színelőadási tárgyak a 20. században* című nagyszabású kiállítás három magyar kiállítója közül ő volt az egyik, Blattner Géza és Kolozsváry Zsigmond mellett. Ám itt voltak kiállítók **Miró, Picasso, Arp, Léger, Duchamp, Calder, Klee...** Az *Arc-en-Ciel* – általa is – része lett a XX. század európai művészettörténeti kánonjának, bár – s ez is jellemző – a kiállításról itthon csak utólag értesült a szakma és a művész leszármazottja is.

Nem így történt viszont 2010-ben, amikor a malagai *Picasso Múzeumban* létrejött az a nagyszabású kiállítás, amely az európai avantgárd játékaik történetét mutatta be, külön is figyelve a bábművészetre. A rendezők 165 művésztől válogattak műtárgyakat, Picassótól, **Schlemmertől**, Mirótól, Kleetől, Caldertől, **Deperótól**, Duchamptól, **El Liszickijtól**, **Tatlintól**, közöttük három (!) magyarral (akiből kettő külföldön vált világhírűvé), **Breuer Marcellel**, **Andre Kertésszel** és A. Tóth Sándorral, akinek egy festménye, egy plakátja és négy avantgárd fabábuja volt látható a főteremben.

Harminchét éve hunyt el. Teste a pápai temetőben nyugszik.

Európai kisugárzású művészete – különös módon – még mindig ismertebb nyugat-európai szakmai körökben, mint itthon, noha élete döntő részében Magyarországon tevékenykedett. Pápa városában most nem látható állandó kiállítása, ezért is öröm, hogy szülővárosa helyet biztosított és vállalkozott ennek a kiemelkedő művészi értékű állandó kiállításnak a megvalósítására.

Életművének avantgárd értékekkel teli bábművészeti része még életében az *Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet* gyűjteményébe került, annak féltve őrzött kincse, azzal a reménnyel, hogy egyszer létrejön egy magyar bábtörténeti múzeum is, de örömről, hogy éppen két nap múlva nyílik a debreceni *MODEM*-ben egy olyan nagyszabású kiállítás, amely ugyan Blattner Géza munkásságára koncentrál, de ebben komoly súlyt kap tárgyaival, bábjáival A. Tóth Sándor munkássága is.

A *Pápai Református Kollégium* homlokzatáról 1952-ben leverték az A. Tóth Sándor számára is mindig hitvallást jelentő feliratot: „*Istennek, Hazának, Tudománynak.*” Életét, művészetét ő azonban mindvégig ehhez igazította.

Munkásságáért – a sok-sok külföldi elismerés mellett – magyar kitüntetést életében soha nem kapott.

Ezért is volt nagy öröm, hogy 2011. március 26-án életműve, postumusz *Magyar Örökség díj*ban részesült, amelyen nem csak családja és tanítványainak széles köre volt jelen, de Csoóri Sándor is.

Ez a rimaszombati kiállítás nem is lehetne jobb helyen. Minden művész anyaga vágyakozik szülőhelyére, szülővárosába, ha ő maga már nem élheti meg ezt az érzést. Hirdesse ez a kiállítás a rimaszombati, több generáción át itt élő család jeles leszármazottja egyetemes érvényű tehetségét, egyéni, senki mással össze nem téveszthető, összetett művészi eredményét.”

A megnyitó ünnepség két időszakos kiállítás bemutatásával folytatódott folytatódott: Mint B. Kovács István elmondta:

„Az időszakos kiállítások közül kettő is Tompa Mihályhoz kötődik. Nem véletlenül. Születésének 200. évfordulójára emlékezünk ebben az évben. Akárcsak az Arany Jánoséra. A magyar irodalom két jelesét életre szóló barátság kötötte össze. Levezésük a magyar irodalom- és művelődéstörténet páratlan emléke. Amíg azonban az Arany János személyét országos, hivatalos emlékezet övezi, teljes joggal, Tompa Mihály lényegében a miénk, gömörieké maradt. Kivételként említhetem az OSZK-t, ahol mindkettőjükre kiállítással emlékeztek.

Benedek László sokoldalú ember. Elnyerte a világ legjobb barlangi fotósa címet – két alkalommal is. A *Gömöri Fotóklub* megalapítója, megannyi kiállítást állított össze. Előadásaival bejárja az egész Kárpát-medencét. Ő állította össze azt a kiállítást, amely Tompa Mihály életútját, emlékének éltetését mutatja be. Az időszakos kiállítótérként szolgáló folyosón tekinthető meg. Engedjék meg, hogy átadjam neki a szót.”

Benedek László közvetlen hangon, személyes élményét mesélte el a hallgatóságnak. Mint elmondta, házuk

egykor ott állt nem messze a Tompa Mihály szülőházától, amely 1944-ben, egy tűzérési találat következtében rongálódott meg. Érzékletes módon idézte fel annak emlékét, ahogyan gyermekkorában a rimaszombati gyerekek a Miska bácsi szellemét idézték a játszóhelyként szolgáló romos épületben.

A szót ismét átvevő B. Kovács István a következő szavakkal vezette fel a Tompa művei ihlette képzőművészeti kiállítást:

„A Miskolcon élő **Máger Ágnes** a kortárs magyar képzőművészet jelese. Évtizedek óta vezet Gömörszőlősön művésztábort, ez utóbbi tevékenységét szép kiadványban összegezték. A Tompa Mihály művei ihlette gyönyörű alkotásai láthatók most itt.

A kiállítás a gömörszőlősi székhelyű Tompa Mihály Kulturális Egyesület által meghirdetett Tompa emlékévé egyik kiemelt része. Átadom a szót a *Gömöri Református Egyházmegye* esperesének, **Nagy Ákos Róbert**nek, aki egyben a *Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület* által meghirdetett Tompa emlékévé-bizottság elnöke is, hogy mutassa be röviden a kiállítást.

Nagy Ákos Róbert utalt arra, hogy az 1848/49-es forradalom és szabadságharc leverését követően Tompa Mi-

hály volt az, aki a passzív ellenállásba vonult a nemzethez, a madarat és annak fiait használva példázatként, így szólott: „*fiaim, csak énekeljetek!*” Napjainkra nézve is ennek a cselekvő magatartásnak a szükségességét hangsúlyozta. Úgy értékelte, Máger Ágnes csodálatos illusztrációi ehhez a Tompa által megfogalmazott és vallott felfogáshoz visznek közel. A kiállított képeket a festőművész és a költő csodálatos találkozásának eredményeként értékelte. Mint fogalmazott, a látogatóra „*olyan hatással is lehetnek ezek a képek, hogy közelvisznek a Tompa Mihály által megfogalmazott értékekhez*”.

A kiállító művész nő szavait idézzük:

„*Bizony, nem volt könnyű őt illusztrálni. Tele vannak a versei allegóriákkal. Nagyon nehéz megközelíteni. Tehát valóban úgy van, ahogyan B. Kovács István is említette, és ahogyan Nagy Ákos Róbert tiszteletes úr, hogy az ember valahogy lelki kapcsolatot kereste elsősorban a költővel, hogy ezek az illusztrációi megszűlessenek. Tudom, hogy nehéz lesz Önöknek száz évet visszamenni, de próbálják meg, A. Tóth Sándor után egy kicsit beleérezni magukat Tompa Mihály illusztrációjába is. Én nagyon örvendek, hogy eljöhettek, hiszen a Felvidék nagyon sok nagy művészt, különösen képzőművészt adott az országnak, nagy örömmre szolgált, hogy jelen lehettem a régi, újonnan felállított Tompa-szobornak az avatásán is, örömmel szolgálok itt kiállítással, és bármivel.*”

Megragadva az alkalmat, mint a Tompa Emlékév Bizottság elnöke az Emlékévet megszervező Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület elnökszonyával, **Zsuponyóné Ujváry Mária**val megköszönték Ft. **Fazekas László** püspöknek, hogy lehetőséget adott a *Lant és biblia* c. breviárium összeállítására, s átadták neki a Máger Ágnes által készített emléklakettet és emléklapot. Ugyancsak átvehette az emléklakettet és emléklapot **Szabó István** püspök, valamint, a *Református Tudományos Gyűjtemények* igazgatója is.

B. Kovács István Máger Ágnes kiállított műveivel kapcsolatban megjegyezte: „*örömmükre szolgálna, ha ezek az alkotások a jövőben állandó helyet kaphatnának itt, a Csillagházban.*” Hozzáfűzte, hogy az illusztrációknak helyet adó teremben a jövőben egy állandó kiállításon a felvidéki református egyházművészet emlékeiből válogató, folyamatosan frissülő, de állandó jellegű kiállítást terveznek.

„*A mi segítségünk, istentiszteletünk megáldása jöjjön Istentől, aki Atya, Fiú, Szentlélek, Teljes Szentháromság, egy örök, igaz Isten! Óvé a dicsőség most és örökkön örökké. Ámen.*”

Ünneplő Gyülekezet, Kedves Testvérek, Isten igéje, melynek alapján üzenetét, lelke segítségül hívásával közöttetek hirdetni kívánom, Pál apostolnak a galata gyülekezethez írott levele 2. részében olvasható, a 2. rész 17-től 21-ig terjedő versében. Itt így szól Isten igéje:

„*Ha pedig Krisztusban keresve megigazulást, magunk is bűnösnek bizonyulunk, akkor talán Krisztus a bűn szolgája? Semmiképpen sem! Mert ha valamit leromboltam, és ismét felépítem, magam nyilvánítom magamat törvényszegőnek. Mert én meghaltam a törvény által a törvénynek, hogy Istennek éljek. Krisztussal együtt keresztre va-*

Ugyanő, végezetre, bemutatta a negyedik kiállítást, amely a Csillagházban, a konferenciaterem előtti folyosón kapott helyet.

„*A Soli Deo Gloria, azaz, Egyedül Istené a Dicsőség* címen a *Külgazdasági és Külügyminisztérium* készítette a reformáció ötszáz évének bemutatása céljából. A kiállítást *Magyarország Kassai Főkonzulátusának* a szervezésében mutathatjuk be. A tablókon nyomon követhetjük a magyarországi reformáció történetét, annak összetettségét, tudatosíthatjuk azt, hogy a reformáció nem csupán hitbeli megújulást jelentett, hanem az anyanyelv, a kultúra gazdagodását, kiteljesedését is eredményezte. **Bitay Levente** kassai konzult idézve emelte ki: „*Kifejezetten a magyar reformáció bemutatása volt a cél. A tablók olyan eseményeket ismertetnek, amelyek a magyarság egyes időszakában sorsfordítóak vagy meghatározóak voltak.*”

Köszönetet mondott a Főkonzulátusnak, hogy ennek az áttekintő-összegző kiállításnak a révén mindezt Rimaszombatban is tudatosíthatjuk.

Ünnepi istentisztelet

Az egyetemes egyház központi reformációi emléknapijának nyitó istentisztelete **Rákos Loránt** zsinati tanácsos köszöntésével vette kezdetét református templomban. Az alkalmon, amelyen közel kilencszázan vettek részt, megjelent az előző nap ülésező *Generális Konvent Elnöksége* – vagyis a *Magyar Református Egyház* püspökei és főgondnokai –, jelen volt továbbá **Latorcai Csaba**, a Miniszterelnökség társadalmi és örökségvédelmi ügyekért, valamint kiemelt kulturális beruházásokért felelős helyettes államtitkára, **Hafenscher Károly**, a Reformáció Emlékbizottság munkájának segítségével felelős miniszteri biztos, **Haraszi Attila**, Magyarország kassai főkonzulja, **Milan Krivda** evangélikus püspök, a *Cseh Testvérek Evangélikus Egyháza* részéről **Daniel Ženatý** zsinati esperes és **Vladimír Zikmund** zsinati gondnok és **Gáspár Péter** szobrászművész.

Az istentiszteleten igehirdetéssel szolgált **Bogárdi Szabó István**, a *Magyarországi Református Egyház Zsinatának* lelkészi elnöke.

gyok fészítve, többé tehát nem én élek, hanem Krisztus él bennem. Azt az életet pedig, amit most testben élek, az Isten Fiában való hitben élem, aki szeretett engem és önmagát adta értem. Én nem vetem el az Isten kegyelmét, mert ha a törvény által van a megigazulás, akkor Krisztus hiába halt meg.”

Ünneplő Gyülekezet, Kedves Testvérek, nem csökkenteni, hanem éppen növelni szeretném mai istentiszteletünknek az előző napon tartott Generális Konventi együttlétnek, a ma fölavatandó emlékműnek, a megnyíló múzeumnak, az egyházkerületi központnak a fényét azzal, ha azt mondom, hogy bárhová megyünk a Kárpát-medencében, mindegyre azzal az érzéssel találkozunk, hogy ez ismerős. Mintha itt már jártam volna. Legyen az Sepsiszentgyörgy vagy Rimaszombat, legyen az Veszprém vagy Debrecen, legyen az Újvidék, vagy legyen az éppen Laskó, bárhová megyünk, ez az érzés tölt el bennünket, itt is, Rimaszombaton is. Felnézek erre a márványtáblára és az jut eszembe, hogy de hiszen a török hódoltság-ból, Dunamellékről is vittek lelkipásztorokat gályaraboknak. Vagy éppen odahaza fölnezek a falra és van nekem egy őszám, aki éppen innen, a Felvidékről származott, ő is megjárta a gályát. Vagy ha arra gondolok, hogy ma megnyitunk egy szép épületet, amelynek az egyik kiállítása Tompa Mihályt, a 200 éve született költőt, e vidék nagy költőjét mutatja be, az jut eszembe, hogy, de hiszen az én szülőházam odahaza Sárbogárdon az az épület, amelyben **Tompa Mihály** két évig tanító volt. Hova menjünk bárhová itt, a Kárpát-medencében, hogy ne ismerjünk rá önmagunkra, a sorsunkra, a történetünkre – és mindebben, és mindebben az összetartozásunkra, Istentől való megáldottságunkra és a testvéri közösség ajándékára és szükségességére. Ráadásul, ebben az esztendőben a reformáció kezdetének 500. évfordulóját ünnepeľjűk, és azt tudom mondani, hogy a magyar kormány jóvoltából szinte az egész világot páratlanul felűlműlő módon, itt a Kárpát-medencében a magyar protestánsok egészen kitűntető módon emlékezhetek meg erre, evangélikusok és reformátusok, és későbbi protestánsok egyaránt, egy közösségben lehettűnk. Hova mentűnk volna ebben az esztendőben, hogy ne ismertűnk volna egymásra?! Elég volt csak az öt kis jelszót mondani: *sola scriptura, sola fide, sole gratia, solus Kristus, Soli Deo gloria*, és akkor már mindjárt tudtuk, elmondtuk a jelszót, hogy egyek vagyunk. Mert a reformáció korának ezek a nagy vezérelvei 500 év múlva is eggyé tesznek bennűnket.

Most azonban, Kedves Testvérek, a napi ige, amelyet a református bibliaolvasó kalauz szerint olvasok, egy kicsit megzűkkent bennűnket ebben a közös ünneplésűnkben. Egy kicsit megzűkkent bennűnket, abban, ahogyan, szinte így tudnám mondani, már meg is szoktuk: hogy bárhová megyűnk, magunkra ismerűnk, testvéreket találunk. Ez olyan magától érteűdű, ez olyan nyilvánvaló, ez olyan természetes, mondhatnám azt is, hogy az ige – nem szeretem ezt a szót, de most csak ezt tudom használni –, egy kicsit kizűkkent a mi konformt-zónánkból. Pál apostol galatákhöz írott levele ugyanis egy harci levél. Egészen súlyos szavakkal kezdűdik. Azt mondja az apostol, hogy ha valaki más evangéľiumot hirdet nektek, mint amit én hirdettem, az átok. És legyek én magam, legyen az angyal, legyen az bárki más, ha más evangéľiumra hajlotok, mint amit befogadtatok, az átok. Aztán elolvashatjuk, Kedves Testvérek, ebben a levélben azt is, hogy ez a mi Pál apostolunk, ha kellett, nekiment a legnagyobb tekintélynek is, **Péternek** is nekiment, Antiókiában, és képmutatással vádolta meg, és azt írja a galatáknak: balgatagok, ostoba galácia-beliek, visszaestek arra, amit otthagytatok? És amit lélekbűn kezdteűtek, azt testbűn fejezitek be?! Mondhatná bárki, Kedves Testvérek: igazán nagy a Szentírás, kereshetett volna már ez a lelkipásztor szép, zengzetes ígét erre a napra, hálaadót, magasztalót, csodálkozót, egységbe foglalót. Mégis azt szeretném, Kedves Testvérek, hogy egy kicsit most zűkkenjűnk meg ezen az ígén! Ugyanis, ebben az esztendőben én személy szerint, és ez hadd legyen egy személyes vallomás, mindvégig azon tűprengtem, hogy hogy is lesz ez az 500. évforduló? Fantasztikus dolgok történtek. Olyasmik kerültek elű, olyasmiket mutattak meg a kiállítasok, olyanok hangzottak el nagy beszédekben, ünnepi együttlétekben, olyan emlékművek létesűltek szerűl-szerűte itt a Kárpát-medencében, hogy mindvégig az volt az érzésem, hogy hát ez így nagyon jó, hogy ez fölragadja az embert, hogy ez viszi az embert. Igen, erre rá kell hagyni magunkat, és ezek minűsített pillanatai az életűnknek, amikor nem nekem kell verekedni önmagamért, nem nekem kell önmagam identitásához összekapargatni a dolgokat, a tényeket, nem nekem kell a múltamban vagy a jelenemben kutogatni, hogy találjak már valamit, hanem amikor eggyűtt, közösen, egy nagy áramlatban ez fölragad minket, visz minket és biztonságot és erűt ad. De mégis: végig azon gondolkodtam, hogy „és én, személyesen, nem fogok ebből kimaradni?” Mint pűspűk, mint lelkipásztor, mint református, mint magyar ember - hát hogyan, természetesen... de én, Szabó István, s Te, akármű is a neved, nem fogsz ebből kimaradni? Lesz egy nagy, közös élműny, abból sokáig meg lehet élni. De személyesen? Mert a galatákhöz írt levél, ha figyelmesen olvassuk, és nézzűk, azt mutatja, hogy abban a nagy vitában, amibe beleállt az apostol, abban a nagy vitában ő egészen, személyesen kiteszi magát. Mondhatni azt, hogy kockáztat. Fűltárulkozik és személyesen szűl. Nagy a tét. A tét ugyanis az, Kedves Testvérek, hogy a Krisztus evangéľiuma elérkezik-e azokhoz, akikrűl Pál apostol ezt mondja a korinthusi levélben *„amit az ember szűve meg sem gondolt, amit a fűle nem is hallott, amit soha el nem képzelt, azt készítette Isten az őt szerelűknek”*. Elérkezik-e az evangéľium sokakhoz, betűlletik-e az apostoli küldetés: *„menjeteűk el e világra és hirdesseteűk az evangéľiumot mindenkűnek”*, vagy az, amit Krisztus elvégzett, az egy zsidű szekta ügye lesz. Egy reformmozgalom. És érteűk, Kedves Testvérek, mirűl beszélek? Hát nekűnk volt 500 éve egy nagy reform-mozgalmunk! És nem az a kérdűs, hogy a magunk körűben, mi, protestánsok, evangélikusok, reformátusok, ilyenek, olyanok, ezt a drága értéket megűrizzűk-e, hanem az a kérdűs: hogy engedelmesen odaadjűk-e magunkat az Űr Jézus Krisztus kezébe, hogy az űdvűzítés evangéľiuma eljusson ma, 2017-ben itt, Rimaszombaton, sokakhoz, itt, Szlovákiában, sokakhoz, otthon, Magyarországon,

sokakhoz, Erdélyben sokakhoz, és szerte a világon. Ez az egyetlenegy kérdés! És ezért áll bele az apostol egészen személyesen. Nem elvi vitát folytat, nem holmi zsinati tanácskozás történik, ahol majd a szavazati többség eldönti, hogy mi a teendő. Nem jelöl ki teológiai bizottságot, hogy megfontolják: hogy hogy tud az evangélium a mai szekuláris világban elterjedni és milyen módon kell ahhoz igazodnunk, és mit kell kitalálnunk. Ugyanis ő már ezt eldöntötte. Egészen meghökkentő, amit a galata-levél elején magáról ír. Úgy tűnik számunkra egy pillanatra, hogy ez egy pökhendi pacák. Azt mondja, hogy: nem tanácskoztam senkivel. Sem testtel, sem vérrel. Nem mentem el Jeruzsálembe az apostolokhoz, nem kértem tőlük engedélyt, nem kaptam tőlük felhatalmazást, nem kérdeztem ki őket arról, hogy ezt hogy kell csinálni, hogy mi ennek a módja, hogy az evangélium hirdettessék mindenkinek. Engem az az Úr Jézus Krisztus hatalmazott föl, mondja Pál apostol, aki lakozást hagyott a szívemben. Aki engem megvakított a damaszkuszi úton, és ahogy **Eckhardt** mester mondja egy prédikációjában: amikor Pál nem látott semmit, akkor kezdte el Krisztust látni. Nekem ez a Krisztus az Uram, ez a Krisztus hatalmazott föl, erről a Krisztusról tettem bizonyosságot, amikor elmentem Jeruzsálembe, és erre nyújtott nekem Péter, Jakab és János baráti jobbot, ezért kaptam felhatalmazást, hogy menjek a pogányokhoz és hirdessem nekik az evangéliumot, nektek, galatáknak, nektek, mindenkinek. És ebben az érvelésben, amire vágyva-vágytam, Kedves Testvérek, hogy hadd prédikáljak a reformáció 500. évfordulóján a galata-levélről. Mikor Püspök Úr fölkért, először még vonakodtam, aztán gyorsan föllapoztam a bibliaolvasó-kalauzt, megnéztem és láttam, hogy a galata-levél lesz itt most, azt mondtam, hogy igen, mert szeretnék személyes bizonyosságot is tenni, Pál apostolhoz kapcsolódva.

Én csak a Balatont tudom mondani, biztos, másutt is így van. Aki járt a Balatonnál és bement egy szép nyári estén a vízbe, mondjuk, a déli parton, úgy a derékig érő vízbe és este felé, már alkonyat felé elnéz a keszthelyi öbölnek, és éppen már megy lefelé a Nap, látja az aranyhidat. Ahogyan a Nap fénye megnyúlik a vízen és hozzám jön. Hozzám – a Nap, és én ezzel az aranyhíddal össze vagyok kötve. Talán 16 vagy 17 éves voltam, álltam a testvéreimmel a vízben és mondom a bátyámnak, hogy „*Te, figyelj, idejön nekem a Nap!*” Azt mondja: „*Nekem is.*” Meg a másik is: „*Nekem is.*” Értitek ezt a titkot, Kedves Testvérek? Mindenkinek elérkezik a Nap fénye, ha a Nap felé fordul. Ha megfordulsz, csak az árnyékokat látod. Ha megfordulsz, akkor nem látsz semmit. És tudnod kell, saját tapasztalatodból, hogy aki melletted áll, annak is megépítettet az aranyhíd. Meg aki melletted áll, annak is megépítettet az aranyhíd. Akárhányan állunk ott egymás mellett, mindegyikünknek, külön-külön, személyesen, összeköttetése van a lenyugvó Nap fényével. Nagy csoda ez, a természet egyik tüneménye, fölfoghatatlan nagy titka. De ha a másik elfordul, ő sem látja.

És Pál most azért harcol, értsétek jól, Kedves Testvérek, hogy mindenki forduljon oda, Jézus Krisztus felé. Annyi minden van, Kedves Testvérek, ami felé oda lehet fordulni. Például, le lehet ezt fényképezni és ki lehet tenni a falra, és lehet nézegetni. És mondani **Petőfi**vel együtt „*Őseinknek régi kardja / a falon függ, rozsdá marja*”. Régi, szép emlék. Ki lehet tenni a református, protestáns kutyabőröket, a felmenőinket, a nagy prédikátorokat, a tanítókat, a hitünk hőseit, és mindenkit, szépen, panorámába, de nem ez a dolgunk. Az első dolgunk: odafordulni Krisztus áldó napfénye felé. És ezért mondja, Kedves Testvérek, olyan bátran Pál apostol, hogy élek többé nem én, hanem él bennem a Krisztus. Mert Krisztus addig a miénk, amíg mi az isteni elhívásnak élünk. Krisztus addig a miénk, amíg az Ő fényébe beleállunk. Krisztus addig a miénk, és addig él bennünk, addig él az életünkben, addig tölti ki az életterünket, addig foglalja el teljes egészében az életünket, amíg az isteni hívásba beleállunk, és Isten felé közeledünk.

Egy Felvidéken született lelkipásztor, nagyapám írja egy helyen: „*vagy közeledsz Istenhez, vagy távolodsz Tőle*”. Vagy közeledsz, vagy távolodsz! Nincs más. Vagy a fény felé fordulsz és a Krisztus fényét látod, vagy nem látod. Nincs más! És ez mindenkire vonatkozik.

Ezért ilyen bátor és harcos az apostol. Mert aki elfordul, aki már nem látja, az nem tud mást tenni, legjobb esetben, mint amit most az apostol így mond: „*amit lélekben kezdett, testben fejezi be*”. Nem a régi dolgokkal van az apostolnak baja. Nem az évfordulókkal. Nem az emlékekkel. Nem az ősökkel, nem az előtűnik járókkal, nem is a törvénnyel – hogy igazodjunk most az ő érveléséhez. Ezerszer leírja: a törvény jó. Az apostolnak önmagával van baja.

Mert, ahogy Luther Mártonnak a nagy kolostori küzdelmében, Kedves Testvérek, meg kellett értenie, hogy nem az a probléma, hogy a római katolikus egyházban és az ágostonos szerzetesrendnek van valamiféle regulája, amit ő nem tud teljesíteni. Tudta. Luther volt a legszuperebb, utcahosszal vezetett mindenki előtt kegyesség gyakorlásban, imádságban, vezeklésben, töredelemben, gyónásban. Elmondják, hogy amikor **Staupitz**nál gyónt, órákon keresztül, Staupitz megadta a feloldozást, kiróttá a penitenciát, s Luther elindult kifelé a reflektóriumából, visszafordult az ajtóban, s megkérdezte tőle Staupitz, halálfáradtan az órákig tartó gyónás után, hogy: mi van? S akkor azt mondja Luther: eszembe jutott még valami... Hát mondjatok ilyet! Nem ez volt Luther baja, hanem rá kellett döbbsen arra, hogy ővele magával van a baj. Nem a másik az akadály abban, hogy Istenhez elérkezzél, nem a sorsod, nem a történelmi körülményeid, nem a zaklattatásaid, nem a hányattatásaid, nem ez a baj. Nem a másik! Ez nagyon megy nekünk. Te vagy az akadály! Te vagy az akadály! Ezért mondja Pál apostol, Kedves Testvérek: ha pedig Krisztusban keresve megigazolást, magunk is bűnösnek bizonyulunk. Nem a törvény a bűnös, nem a sors a bűnös, nem a körülmények a bűnösök, nem a világ a bűnös. Mi, magunk bűnösnek bizonyulunk – mondja az apostol. Neked kell megtérned, nem a történelemnek. Neked kell az evangéliumhoz odahajolni, nem a sorsnak. „*Élek többé nem én, hanem él bennem a Krisztus.*”

Tompá Mihály egy szép versében – ismerjük, sokat idézzük, másra vonatkoztatva, de elgondolkodtató módon –, azt mondja: „*Szívet cseréljen az, aki hazát cserél.*” „*Szívet cseréljen az, aki hazát cserél.*” Ezt akkor írta, amikor az 1848/49-es

szabadságharc összeomlása, a leverettetés után sokan elindultak más hazába. Reménytelenségbe, kudarc-érzettel, máshol akarták újakezdeni az életet. Most hadd használjam ezt a régi képet! Ez egy régi kép és értjük, hogy mire vonatkozik, mégis, hadd használjam föl, hogy még jobban értsük Pál apostol érvelését. Miről beszél Pál apostol a galatákhöz írott levélben? Hát, ha hazát akarsz cserélni, ha a mennyei hazát el akarod cserélni valamire, a mennyei hazát, akkor ki kell cserélned a szívedet. Akkor ki kell cserélni a szívedet! Ha a mennyei hazát beváltod tradícióra, hagyományra, emlékre, megbecsülésre, presztízusra, sikerre, bármire, ha az Isten meghívását átváltod valami másra, akkor szívet is cserélsz. Jézus példázata a királyi menyegzőről éppen erről szól. Mikor elmennek a szolgák és értesítik a hivatalosakat, a hivatalosakat, ők visszaüzennek, hogy: elcseréltem a királyi menyegzőt hat iga ökörré, elcseréltem a királyi menyegzőt egy jó házasságra, elcseréltem a királyi menyegzőt egy mercédeszre (vagy nem tudom én, mire, nem akarom én ezt itt modernizálni), nem mehetek. Nem mehetek. Ments ki engem! Annak mondani, Kedves Testvérek, hogy ments ki engem, aki már kimentett? Aki kimentett bűnből, halálból, elveszésből, kárthatból, értelmetlen életből, aki megfordított sötétséget szemlélő életemből és beleállított áldó napfényébe és Krisztusába, azt mondani, hogy Uram, én inkább megfordulnék mégis. Nézném az árnyékomat mégis? Az szívet cserél! Mert az a szív, amiről Pál apostol most itt beszél, az maga Krisztus! *„Élek többé nem én, hanem él bennem a Krisztus.”* Egészen pontosan úgy lehetne ezt lefordítani, Kedves Testvérek, csak darabosan tudjuk visszaadni, hogy nem én élek többé, hanem aki él én bennem, az Krisztus! Nem én élek többé! Nem az én becsvágyam, nem az én törekvésem, nem az én sorsom, amit magamnak kitaláltam, mert a törvény már rám bizonyította, hogy ez bűn, te vagy a bűn, hanem a Krisztus él bennem, aki – így mondja az apostol – velem együtt megfeszítettet. Velem együtt megfeszítettet. Vagy én övele együtt megfeszítetttem. Én már meghaltam a bűnnek, mert Krisztus meghalt a bűnömért. Én már nem az vagyok, aki eddig voltam, a Krisztus él bennem. Ha ezt tudod vallani és meg tudod élni, akkor a melletted levőnek, aki talán még mindig az árnyék felé fordulva él, mondhatod bátran: fordulj arra, amerre én fordulok, és megnyitattik neked az aranyhíd, mert az egyszerre ragyog mindenkire és egyszerre talál el mindenkit külön-külön. Ez az egyház titka. Mindenkire egyszerre és mindenkinek külön-külön pontosan ugyanaz. Nem kevesebb, nem több, nem árnyékosabb, nem világosabb. Jézus Krisztus, aki tegnap, ma és mindörökké ugyanaz, mindenkinek ugyanaz. *„Élek többé nem én, hanem él bennem a Krisztus.”*

Azt kívánjuk, Kedves Testvérek, felszentelendő lelkipásztortestvéreinknek, hogy itt az ő egyházukban ezt a Krisztust hirdessék, ez a Krisztus világoljon az ő arcukon, ez a Krisztus tükröződjék vissza az életükön, és az csak akkor lehetséges, ha Krisztus felé fordulva élnek, és így töltsék be az apostoli küldetést, sokaknak, mindenkinek. Mert sokaknak, és mindenkinek ragyog a Krisztus világossága. És ha harc és küzdelem van, és ha meg kell küzdenünk önmagunkkal is, a saját kényelmünkkel, a saját szívünkben felbuzgó hangokkal, indulatokkal, vágyakkal, elképzelésekkel, akkor – hadd mondjam így, Kedves Testvérek – ha élünk, az azért van, mert Ő él bennünk. Nincs más titka az anyaszentegyháznak. Ha élünk, az azért van, mert Ő él bennünk. Nem azért, mert jó határozatot hoztunk, nem azért, mert egymásba kapaszkodtunk, nem azért, mert testi erősséget gyakorlunk, hanem azért, mert Ő él bennünk. És akkor tudunk jó határozatot hozni, akkor tudunk egymásba kapaszkodni, akkor tudjuk egymást szeretni és megsegíteni, ha Ő él bennünk.

És legvégül, boldog bizonyossággal, személyes bizonyossággal is hadd mondjam: élünk, mert Ő él. Élünk, mert Ő föltámasztott. Élünk, mert Ő a mi biztos kezeseink az Atya jobbán, akinek a nevében elmondott imádságainkat az Atya meghallgatja, akiért az Atya kedvesen tekint reánk, akiért az Atya gyermekeivé fogadott, akiért az Atya mirajtunk megkönyörült, akiért az Atya áldó világosságát, hűségét, szeretetét és a mennyei hazát mindannyiunknak szabadon, ingyen kegyelemből felkínálja. Éljetek! Éljetek Krisztus által, ragadjátok meg Őt hit által! Élünk, mert Ő él. Ámen.

Lelkészszentelés

Az ünnepi gondolatok után került sor annak az öt lelkésznek – **Mátyás Éva**, **Takács Klaudia**, **Lőrincz Gábor**, **Molnár Viktor** és **Haris Szilárd** – a lelkeszi szolgálatra való felszentelésére, akik a tavalyi és az idei év szeptemberében sikeresen letették II. lelkészképesítő vizsgájukat, lezárva ezzel a felkészülési folyamatot. A fogadalmat **Géresi Róbert** püspökhelyettes vette ki tőlük. **Fekete Vince** főgondnok kibocsátó beszédében pedig azt kívánta számukra, hogy a Mindenható órállóiként tanulmányozzák továbbra is szorgalmasan a Szentírást, tanítsák a népet alkalmas és alkalmatlan időben Isten igéje szerint, tisztán és hűen hirdessék Krisztus evangéliumát. Szolgálják Isten egyházának építését a sárkamentumok – úgy, mint az úrvacsora és a keresztség – kiszolgáltatásával, beszédeikkel, mindenné munkásságukkal, és jó példával járjanak elől egész életükben. A felszentelt lelkészeket Fazekas László püspök és négy egyházmegye esperese áldotta meg egy-egy igével.

A Pálóczi Czinke István-díj átadása

Az egyház életét előbbre vivő és Istent szolgáló életutak elismeréseként az idén második alkalommal adták át a zsinat által 2013-ban alapított Pálóczi Czinke István-díjat, amelynek odaítéléséről tavasszal döntöttek a zsinati képviselők.

Az elsőt az akkor 91 éves **Csémy Lajos** professzor kapta meg, most pedig ketten is részesültek ebben az elismerésben: a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház élén tizenkét éven, 1996 és 2008 között álló, **Erdélyi Géza** nyugalmazott püspök, aki az idén áprilisban töltötte be 80. életévét és **Harm Jan Boiten** holland nyugalmazott református lelkipásztor. Mindkettőjüket Fekete Vince főgondnok méltatta.

Dr. Erdélyi Géza laudálása

„*Halk és szelíd hang*”, de rendületlen elkötelezettség és kikezdehetetlen hűség az, amivel jellemezhetnénk azt az életpályát, amit ft. dr. Erdélyi Géza emeritus püspök, lelkipásztor, teológiai tanár adott és ad élénk példaként Isten és hazánk szolgálatában. Hosszú és eredmények súlyától feszülő az a sor, amin végig kellene haladnunk annak érdekében, hogy életét egészként lássuk magunk előtt és ezzel elismerésünket méltó alapra helyezhessük. Ugyanakkor olyan életút áll előttünk, amely – ahogyan egészében, úgy részeiben is – tanúsággal szolgálhat mindannyiunk számára.

Erdélyi Géza 1937. április 2-án született az Ung megyei Abara nevű községben református lelkészi családban. Alapfokú tanulmányait a helybeli református iskolában kezdte meg, majd – az akkori politikai berendezkedésnek köszönhetően – Malčice szlovák nyelvű polgári iskolájában folytatta. 1951 őszén szülei a komáromi gimnáziumba küldték tanulni. Komáromból a prágai *Comenius Teológiai Fakultásra* került, ahol 1958-ban végzett 21 évesen. Majd kétévnyi katonaszkodás után 1960–1963 között a rimaszombati *Zsinati Iroda* sajtóelőadója lett. 1971–1985 között – lelkészi szolgálata és családfői teendői mellett – rozsnói lelkészként állami megbízást is vállalt, hogy a betléri, illetve krasznahorkai Andrassy-könyvtár sok ezer kötetes állományát katalogizálja és annotálja. Közben művészettörténetet tanult a prágai *Károly Egyetemen*, ahol 1975-ben művészettörténész diplomát szerzett. 1988-ban teológiából doktorált, Prágában. 1992–1996 között a prágai *Károly Egyetem Teológiai Fakultásán*, 2008-ig pedig a komáromi teológián gyakorlati teológiát oktatott. Hanvai lelkész volt, amikor 1996 májusában a *Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Zsinata* több mint kétharmados többséggel püspökké választotta, amely tisztséget két cikluson keresztül is betöltött. Ugyanattól az évtől a *Magyar Reformátusok Világszövetségének* alelnöke és a *Magyarok Világszövetségének* elnökségi tagja lett. 1966 és 1991 között több külföldi tanulmányúton vett részt Berlin – Wittenbergben, Groningenben (Hollandia), Birminghamban (Anglia), Wuppertalban (Németország). 1997 őszén nyújtotta be a prágai Károly Egyetemre habilitációs munkáját, melyet 1998-ban megvédett. Hamarosan rimaszombati lelkész lett, amely hivatalt nyugdíjazásáig viselt. 2001-től a *Magyar Református Egyházak Tanácskozó Zsinatának* elnöke. Egyháza és nemzete iránti tevékeny lojalitásáért, termékeny tudományos munkájáért számtalan hazai és külföldi, rangos díj tulajdonosa. Mindezek közül is csak példálózó jelleggel említsük meg a Rudolf Schustertől, Szlovákia államfőjétől 2003-ban kapott *Pribina-kereszt* második fokozatát, vagy éppen az október 23-a alkalmából 2010-ben Schmitt Pál, Magyarország köztársasági elnöke által neki adományozott *Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztjét*.

E kitüntetett életút elismerésül a *Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Zsinata* is úgy döntött, hogy ft. dr. Erdélyi Gézának „*az örök és igaz Isten szolgálatában lelkipásztorként és püspökként a református keresztyén értékrend megőrzéséért és tanításáért, a felvidéki magyarságnak kijáró igazságosságért, a szülőföldhöz kötött magyar keresztyén önazonosság megtartásáért egész életpályányi súllyal és felelősséggel végzett munkássága és hitvalló élete iránti hálaival és nagyrabecsüléssel*” egyházunk legmagasabb kitüntetését, a Pálóczi Czinke István-díjat adományozza.

Főtiszteletű Püspök Úr! Gratulálók!

Isten áldása kísérelje életében! „*Legyen az Úrnak dicsőség örökké; örvendezzen az Úr az ő teremtményeiben*” (Zsolt 104,31).

Harm Jan Boiten laudálása

A Pál apostolnak Timótheushoz intézett, igévé emelkedett felszólításával – „*hirdesd az igét, állj elő vele alkalmas és alkalmatlan időkben...*” (2Tim 4,2) –, az igével a leginkább alkalmatlan időkben való előállítás bátorságával, az Isten iránti hűséggel jellemezhetnénk Harm Jan Boiten lelkipásztornak rettenthetetlen életét, mely során az elmúlt rendszerben Isten igéjét, Bibliákat juttatott át a szigorú határokon Hollandiából egyházunknak. Istennek hála, az alkalmatlan időkbéli helyzet állás alkalmas időkbéli találkozásokká nőtt fel, hiszen Harm Jan Boiten először a *Stichting Jagtspoel Fonds* segélyszervezet jóvoltából napjainkig is visszajárt közénk munkatársaival együtt teológiai előadásokkal gazdagítani; sőt az elméleti ismeretek mellett anyagi támogatásokkal is gyarapította egyházunkat és gyülekezeteinket.

Honnan is indult ez odaadásokkal gazdag életút?

Harm Jan Boiten 1946-ban született a hollandiai Utrechtben. Teológiai tanulmányait a *Kampeni Teológiai Egyetemen* végezte, majd a *Gereformeerde Egyház* lelkipásztoraként 1972-től Zuidwoldében, aztán pedig Bedumben, Enschedében és Amersfoortban szolgált. Mindeközben ugyanezen egyháznak a vallásoktató intézményében is rendszeresen tartott dogmatikai előadásokat. 1975–1992 között a *Református Férfiak Szövetségének* elnöke, ugyanezen időszakban főszerkesztője a *Petah* című folyóiratnak is. Napjainkban is szerkesztője a prédikációs köteteket is megjelentető *Igazság és jog* című kiadványnak, valamint főszerkesztője a *Nader Bekeken* című periodikának. Nős, hat gyermek édesapja.

Egyházunkkal először 1978-ban lépett kapcsolatba, amikor a *Fundament Alapítványtól* azt a megbízást kapta, hogy folytasson eszmecseréket, egyeztetéseket a közép- és kelet európai országok protestáns egyházaival, lelkészeivel. Emellett azzal a hírrel is érkezett egyházainkba az alapítvány jóvoltából, hogy egyetemi hallgatónak biztosítanak ösztöndíj-lehetőséget a kampeni egyetemen. Az alapítvány – Harm Jan Boiten hathatós közreműködésével – szakkönyvek és diakóniai projektek fordítását és támogatását is vállalta. Évente – de legfeljebb két évente – rendszeresen, buzgó kedvvel és mindig alapos felkészültséggel látogatta meg egyházunkat, végigjárva valamennyi egyházmegyéjét, kialakítva s erősítve a gyülekezeti és

személyi kapcsolatokat egyaránt. Mindegyik útja során nemcsak gazdag szívvel, hanem megpakolt autóval is érkezett egyházunkba, a mindennapok vagy éppen a szolgálatok során segítséget nyújtó használati eszközökkel támogatva lelkésztársait. Sok pillanatért és sokszor odanyújtott segítőjobbért kellene megfoglamzanunk a hálánkat lelkipásztor úrnak, éppen ezért úgy gondolta a *Szlovákiai Református Keresztény Egyház Zsinata*, hogy elérkezett az alkalmas ideje annak, hogy e háláját ünnepi keretek között is kifejezze, és ezért Harm Jan Boitennek „*az örök és igaz Isten szolgálatában a felvidéki református keresztyénséget a történelmi viszontagságok közepette is - Isten Lelke által testvéri közösséget vállalva velük - az örök igével támogató és gondos szeretettel odaálló, a keresztyén kapcsolatokat erősítő, a Szlovákiai Református Keresztyén Egyházban kifejtett hitvalló munkássága és szolgálataikész élete iránti hálával és nagyrabecsúlással*” egyházunk legmagasabb kitüntetését, a *Pálóczi Czinke István-díjat* adományozza.

Nagytisztelű Lelkipásztor Úr! Gratulálók! Isten áldása kísérje életében! „*Legyen a mi Urunknak kegyelme mirajtunk, amiképpen bízunk is benne mindenkor!*” (Zsolt 33,22)

A kitüntetés egy oklevélből, egy Pálóczi Czinke István arcképét és az egyház címerét ábrázoló ezüst emlékéremből és 1000 EUR díjazásból áll.

A díj átvétele után mindkét kitüntetett köszönetét fejezte ki a kapott elismerésért.

Köszönetnyilvánítás a nyugállományba vonult lelkészeknek

Az ünnepi istentiszteleten Fazekas László püspök köszönetét fejezte ki az elmúlt évben, illetve az idén nyugalmába vonult lelkipásztoroknak, és egy emlék-oklevelet adott át **Kis Pálnak**, a barsi egyházmegye volt esperesének, nagysallói lelkipásztorának, **Kis Pálné Tóth Ilona** faradi és **Nátek Sándor** volt érsekújvári lelkipásztorának. **Szabóné Hires Erzsébet** és **Kuczy Lajos** lelkipásztoroknak, mivel személyesen nem tudtak jelen lenni, egy későbbi időpontban köszönik meg szolgálatukat.

Orbán Viktor üzenete

Az Emléknap alkalmából **Orbán Viktor**, Magyarország miniszterelnöke üzenetben köszöntötte a gyülekezetet. Üzenetét **Latorcai Csaba** a Miniszterelnökség

„Igen Tisztelt Ünneplő Közösség, Kedves Testvéreim!

A Generális Konventünk évente négyszer találkozik elnökségi ülésen, és egyszer pedig plenáris ülésen is jelen van. Ebben az esztendőben azonban úgy történt, a reformáció 500. évfordulóján, hogy ennél sokkal többször találkoztunk. Hiszen a délvidéki maradéktól a kanadai Niagara Fallsig, Marosvásárhelytől Miskolcig, Budapesttől Kolozsvárig rendkívül sok módunk volt arra, hogy együtt lehessünk.

Vörösmarty Mihály *Gondolatok a könyvtárban* c. költeményében felteszi azt a kérdést, hogy ment-e előbb általuk a világ, amikor arra a sok könyvre nézett. Mi magunk is ezt kérdezzük, hogy mi haszna volt, mi a haszna annak, hogy ebben az esztendőben ilyen sokszor, és valljuk be, hogy néha áldozatok hozatalával is találkoztunk és együtt voltunk.

Kedves Testvéreim, egyetlenegy szóval szeretném kifejezni ezt, hogy mi haszna volt: az, hogy megláthattuk együtt és megtapasztalhattuk az önerőt. Fontos ez, hiszen a Kárpát-medence, de a világ magyarsága, reformátussága kifejezhette, bemutathatta és megmutathatta, hogy mennyi az önerője. Nagyon fontos, hiszen nagyon sok helyen látjuk a világban, a keresztyén gyülekezetekben, hogy egy-két ember lézeng a templomban, és nem is tudjuk tulajdonképpen, hogy mit gondolhatnak az egyházak vezetői arról a munkáról, amelyet ők végeznek. Nekünk rendkívül fontos üzenet, azoknak, akiket Ti, Kedves Testvéreim, állítottatok egy gyülekezet, illetve az egyházkerületek élére, hogy láthattuk azt, hogy kik vannak mögöttünk. És azt is láthatjuk, itt, ebben a templomban is, hogy kiért érdemes elől állni és elindulni. Fontos, testvéreim, mert e nélkül nincs 501. esztendő. Mi pedig most már beléptünk, és együtt fogunk menetelni, áldozatokat fogunk hozni, és rendkívül sok gazdagságban és örömben volt és lesz részünk. Mindezek mellett azonban tudjuk és valljuk, a Szentírás alapján, nagy fejedelmünkkel együtt, hogy nem azé, aki fut, sem nem azé, aki akarja, hanem egyedül a könyörülő Istené.

Isten áldja meg továbbra is együttlétünket, találkozásainkat, ünnepeinket!

Köszönöm, hogy meghallgattak.”

társadalmi és örökségvédelmi ügyekért, valamint kiemelt kulturális beruházásokért felelős helyettes államtitkára tolmácsolta.

„500 évvel ezelőtt elődeink még nem sejtették, hogy hitéletük megújításával megváltoztatják a világot. Ma már tudjuk, hogy az anyanyelvű Biblia-fordításokon, prédikációkon és énekeken túl nekik köszönhetjük az önálló és öntudatos gyülekezetek megalapítását is, amelyek az évszázadok során nemcsak a hitnek, hanem a nemzeti érzésnek is a bástyái lettek.

Örömmel tölt el, hogy a reformáció áldásaiért érzett hálán túl összeköt bennünket a közös múlt, a közös hitvalló hősökre való emlékezés és a közös jövő gondolata is. Minden magyar nevében szeretném megköszönni Önöknek, hogy a jubileum alkalmával nemcsak szobrot és épületet avatnak, de lelkészt is szentelnek.

Isten óvja a felvidéki magyarokat!”

Generális Konvent Elnöksége is köszöntött

Kató Béla, az *Erdélyi Református Egyházkerület* püspöke a Generális Konvent nevében köszöntötte a közösséget.

Bogárdi Szabó István igét hirdet

A felavatandó lelkészek fogadalomtétele

Laudálók és laudáltak. Balról: Harm Jan Boiten, Erdélyi Géza, Fazekas László, Fekete Vince

A nyugállományba vonuló lelkészeknek Fazekas László püspök mondott köszönetet a szolgálatért

Kató Béla erdélyi püspök az egyetemes konvent nevében köszöntötte a gyülekezetet • Bach Máté felvétele

Orbán Viktornak, Magyarország Miniszterelnökének a köszöntését Latorcai Csaba, helyettes államtitkára tolmácsolta

Úton az emlékmű és Csillagház felé. Az első sorban (balról): Bogárdi Szabó István, a Dunamelléki Református Egyházkerület püspöke, a Magyarországi Református Egyház lelkes-elnöke, Fazekas László, a Szlovákiai Református Keresztény Egyház püspöke, Fekete Vince, a Szlovákiai Református Keresztény Egyház főgondnoka

Hafenscher Károly, a Reformáció Emlékbizottság munkájának segítéséért felelős miniszteri biztos az ünnepi avatóbeszéd közben

A leleplezés utáni pillanat. Balra: Fazekas László és Fekete Vince, a Szlovákiai Református Keresztény Egyház püspöke és főgondnoka, jobbra: Hafenscher Károly miniszteri biztos és Gáspár Péter szobrászművész

Részlet az emlékműből: a láncoktól szabaduló prédikátorok

Molnár Sándor rimaszombati 1. lelkes, zsinati főtanácsos beszámol a vállalás teljesítéséről

A Csillagház átadása a nemzeti színű szalag jelképes átvágásával. Balról: Molnár Sándor, Fazekas László és Fekete Vince

A 68-69. oldalon látható képeket Szarvas László készítette

Az istentisztelet a nemzeti imádság eléneklésével és Fazekas László püspök áldásával zárult. Az ünnepi istentiszteleten a *Gömöri Lelkészek Kórusa* szolgált énekkel.

Ezt követően a gyülekezet átvonult a felavatásra váró gályarab-emlékműhöz.

A Gályarabok Emlékművének átadása

A Kárpát-medencében az 1895-ben, Debrecenben felavatott emlékoszlop, illetve a Magyarországi Református

Egyház székházában 193-ben leleplezett emléktábla emlékeztet a gályára ítélt, illetve szánt református prédikátorokra és tanítókra.

Csillagház és a Tompa Mihály Református Gimnázium épülete közti parkosított területen került sor a Gályarabok Emlékművének a felavatására. Ünnepi beszédet mondott **Hafenscher Károly**, a reformáció emlékbizottság munkájának segítéséért felelős miniszteri biztos.

„Ünneplő Gyülekezet!

Főtiszteletű Püspök Urak, Főgondnok Urak!

Igen Tisztelt Államtitkár és Főkonzul Urak!

Hölgyeim és Uraim! Kedves Testvérek!

Ruyter tengernagy sok diadala között a gályarabok megmentését becsülte legnagyobbra. Harsányi István rimaszombati lelkész hálálkodását azzal háraitotta el: *„Mi itt csak Istennek voltunk eszközei, Istennek adjatok hálát.”*

Isten megpróbált szolgálaiért, hűségük példájáért és azok szabadulásáért adunk ma hálát az új emlékmű előtt.

2017-ben, amikor a reformáció kezdetének ötszáz éves évfordulóját ünnepeljük, magától értetődik, hogy az örömteli, hálaadásra okot adó dolgokat, eseményeket, emlékeket emeljük ki. Örülünk az ötszáz év ajándékainak. Az ökumené százada után a 21. században pedig természetes módon azt keressük, sőt hangsúlyozzuk, ami összeköt és nem a fájdalmas emlékeket, ami elválaszt, s tudatosan nem is szeretnénk sebeket felszakítani – inkább gyógyítani.

A keresztény emlékezés azonban más természetű, mint a világé. Ott, ahol egy emlékévk tud kölcsönös bocsánatkéréssel, bűnbánattal kezdődni, ott van esély arra, hogy őszintén beszéljünk a múltról, s nem felszaggatva a sebeket, de a sebekből maradt hegeket megismerve, komolyan véve.

Így emlékezünk a gyászos évtizedre és e korszak mártírjaira – köztük a hitükért, hűségükért gályarabságra hürcolt prédikátorokra.

Az 1671 és 1681 közti évtizedet az egyháztörténelem úgy emlegeti: a gyászos évtized. A hazai protestáns közösségek ebben az időben élték át a legsúlyosabb megpróbáltatásokat.

Megkezdődtek a szervezett protestánsüldözések, templomfoglalások, kínzások. Három év alatt négy rendkívüli törvényszéket is tartottak, melyekre protestáns lelkészeket, tanítókat és nemes urakat idéztek meg vádlottként.

A Habsburgok elsőként a gyülekezeteket támogató polgárokat, földesurakat támadták, fogták perbe; meg akarták félemlíteni őket.

1671-ben Pozsonyban tartották az első törvényszéki ülés, amely után többeket megkínnoztak, könyveiket elégették, vagyonukat elkobozták. A második törvényszék 1672-ben ült össze Nagyszombatban. Ennek célja a pozsonyi gyülekezet teljes megsemmisítése volt. A saját maguk által épített templomot és iskolát elkobozták tőlük, a lelkészek pedig csak kivándorlással menthették meg életüket.

Ezt követte 1673-ban a lelkészek üldözése. Először egy kisebb területről, majd a következő esztendőben az ország egész területéről Pozsonyba idézték az összes protestáns lelkészt, összeesküvéssel, hazaárulással, felségsértéssel vádolva őket.

A legsúlyosabb és leghírhedtebb azonban a negyedik véstörvényszék volt, amely 1674-ben ült össze Pozsonyban. Március 5-én több mint hétszáz protestáns lelkészt és tanítót idéztek a Pozsonyban felállított különbíróóság elé. A vád ellenük valósággyalázás, összeesküvésben való részvétel és árulás volt. A vádlók nem voltak hajlandók elismerni a nyilvánvalót, vagyis, hogy az elítéltek egyetlen bűne a felekezeti hovatartozásuk volt.

Elgondolkodtató, hogy a veszprémi református és a kőszegi evangélikus lelkészeket saját gyülekezetük vette védelmébe és nem engedték el őket Pozsonyba, így menekülhettek meg az ítélet elől.

A bírák terve az volt, hogy az összes protestáns lelkészt beidézék. Több mint 700 lelkészt és tanítót hívtak, akik közül 336-an jelentek meg.

A bíróság célját **Széchenyi György** akkori győri püspök kiválóan megfogalmazta: *„Magyarországban az evangélikusoknak olyan kötelet fonunk, melyet, ha nyakukba ránthatunk, az evangélikus vallás soha többé lábra nem áll, ha pedig ezt nem tesszük, bajt szerzünk magunknak.”*

Először mindnyájukat halálra ítélték. (Később a halálos ítéletet a megjelent több mint 300 lelkész esetében először várfogságra, aztán gályarabságra változtatták. Közülük 1975 májusában 39 lelkészt adtak el Nápolyban gályarabul. Kilencen odavesztek. Az életben maradtakat De Ruyter admirális szabadította ki 1676 februárjában.

Állhatatosságuk példája és szenvedéseik híre itthon és külföldön is erősítette az egyházi összetartozást és a protestánsok hűségét. A gályarabok története azért is jelentős, mert a vallás ügyében a terror ezzel Magyarországon megállt. A központi

hatalom által támogatott erőszakos ellenreformáció utolsó akciója a prédikátorok és tanítók gályára adása volt. Nemcsak a politikai pereknek szakadt végük, de a templomfogalások is megszűntek. Az üldözők erőszakosságát legyőzte az üldözöttek elszántsága. Így lett az 1674-es per a protestánsok számára sorsfordító.

„*Nem a rebellió volt a mi bűnünk, hanem a religió*” – vallotta az egyik elítélt. A Pozsonyban elítéltek a hitükért, meggyőződésükért álltak a törvényszék elé. Nem futamodtak meg, nem kötöttek kompromisszumot.

Ma vallásszabadság van: hitünket szabadon megvallhatjuk, felvállalhatjuk. De fontos, hogy emlékezzünk a meghurcolt gályarabokra. Kitartásukból, hűségükből erőt meríthetünk – egy más módon veszélyeztetett világban. Általuk az összetartozásunk és az identitásunk is erősödhet.

„*Ama nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitemet megtartottam.*” Ez olvasható a debreceni emlékoszlopon. 1991 augusztusában **II. János Pál** pápa debreceni látogatása alkalmával a kiengesztelődés és megbékélés jeleként koszorút helyezett el a gályarabok emlékszoberán.

Emlékezés, emlékeztetés. Kiengesztelés, megbocsátás. Újrakezdés, re:formáció.

Nézzünk az emlékműre, s idézzük fel azt, amit Sámuel második könyvében (22.17) olvassunk: „*Lenyúlt a magasságból és felvett engem, s a mélységes vizekből kihúzott engem.*” Hirdesse ez az emlékmű a hitért még szenvedést is vállaló hűséget, és Isten szabadító szeretetét.

A szobor a pozsonyi **Gáspár Péter** alkotása, aki maga is jelen volt az emlékmű elhelyezésénél. Mint az *M.S. mester-díjas* szobrászművész a *Gömörilap*nak elmondta, az emlékmű a bezenyei műteremben készült, nagyon jó minőségű, nagy fajsúlyú, macedóniai márványból. A drága márvány megmunkálása előtt azonban egy az egyben elkészítette a művet gipszből is, csak ezután fogott hozzá a komoly erőfeszítést igénylő munkához. A görög határtól egy darabban felszállított 7,2 tonnás márványt hárman vészték – másfél hónapon keresztül – éjt nappal alá téve, míg végül elkészült. A végleges formájában 3,2 tonnát nyom, a borítást és az emlékmű szöveges részét pedig egy besztercebányai cég csinálta.

A rimaszombati emlékmű az első, amelyen mindkét protestáns felekezet hitvallóinak a neve megtalálható.

Az emlékmű hátoldalán Tompa Mihály A gályarab fohásza c. versének részlete olvasható.

Az emlékmű egyik oldalsó felületén az állíttatás körülményeiről és az állíttatóról tájékozódhat az érdeklődő:

A hitükért szenvedett protestáns gályarab-prédikátorok és tanítók emlékére a reformáció 500. évfordulója alkalmából állíttatta a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház.”

Vele szemben lévő oldalon az emlékmű alapjául szolgáló igét vésette az állíttató:

Lenyúlt a magasságból és felvett engem s a mélységes vizekből kihúzott engem. (2 Sam. 22,17)

A Csillagház építésének körülményeiről Molnár Sándor zsinati főtanácsos, rimaszombati lelkész számolt be. (A Vezércikkben olvasható.)

Ezt követően a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház püspöke, Ft. Fazekas László, Fekete Vince főgondnok és a rimaszombati Református Egyház 1. lelkésze, a beruházást koordináló Nt. Molnár Sándor együttesen vágták át a nemzeti színű szalagot.

A rimaszombati Csillagház, a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház konferencia-központja egy olyan kulturális komplexum, melyben a konferenciaterem ugyanúgy

megtalálható, mint a tanácsterem, irodák, étkező valamint 24 vendégszoba is, ami a városba érkezőket hivatott majd elszállásolni. A létesítmény emellett helyet ad múzeumnak, levéltárnak és könyvtárnak is, illetve a jövőben ez fog a református zsinat üléseinek helyszínéül szolgálni.

Az épület két részből tevődik össze: fele új építésű, míg a másik fele az eredeti rész, amelyet szintén felújítottak. Ez az egykori Samarjay ház, mely régebben Samarjay János egyházi gondnok tulajdonát képezte, majd később óvoda működött benne. A református egyház 2005-ben vásárolta meg. Azóta itt található a tudományos gyűjtemények, melyeknek a központ átadásával az intézményi háttere is megerősödhet.

A nagyszabású beruházás magyarországi támogatással valósult meg. Az építkezés összköltsége mintegy 1 millió 160 ezer eurót tett ki.

Mit jelent a Csillagház megnevezés?

Ami a komplexum nevét illeti, a Csillagház beszédes, többjelentésű név. Utal a csillagra, mint református szimbólumra és a Csillagtúra-kiindulópontokra is. A központban ugyanis turisztikai szolgáltatásokat is nyújtanak majd, szállásadást és idegenvezetést is vállalnak. Rimaszombat ezáltal a Határtalanul! program egyik fontos állomása lehet a jövőben. A Csillagház tehát remélhetőleg a magyar közösség összetartozásának kulturális színterét fogja képviselni.

A megnyitót szeretetvendégség követte a Csillagház éttermében és a Tudományos Gyűjtemények kiállítótermében.

Az eseménydús Emléknapp zárórendezvényeként, amely egyben a konferenciaközpont első rendezvénye is volt, a vendégek meghallgathatták, megtekinthették azt az egyháztörténeti áttekintést, amelyet *500 év 50 percben címen a Selye János Egyetem Református Teológiai Kar Történelmi Tudományok Tanszékének* előadói állítottak össze.

Tompa Mihály Emlékév – 2017 (II. rész)

Július 2. Szerencs – Zempléni Nőszövetségi Találkozó

A rendezvényen *A lelki béke Olajága* címen Pocsainé Eperjesi Eszter tartott előadást.

Július 10. Szalóc – Gombaszögi Nyári Tábor

A *Sine Metu Polgári Társulás* itt állította fel 2017. július 11-én Tompa Mihálynak annak idején a feketehegyi fürdőben emelt emlékművét. A mellszobrot **Éliás Ádám** kassai szobrász faragta újra. Az avatáson jelen volt **Fazekas László**, a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház püspöke is.

Pillanatkép a mellszobor avatásáról

Augusztus 25. Vadna

Nagy Ákos Róbertnek a Tompa Mihályról szóló előadását követően a hanvai *Tompa Mihály Vegyeskar* végzett énekes szolgálatot.

„Tisztelt Államtitkárhelyettes Asszony, Tisztelt Főkonzul Úr, Tisztelt Országgyűlési Képviselő Úr, Tisztelt Emeritus Püspök Úr, Tisztelt Esperes Úr, Tisztelt Megyei és Városi Képviselők, Tisztelt Hölgyeim és Uraim, Kedves Rimaszombatiak!

Engedjék meg, hogy a magam és Rimaszombat város önkormányzata nevében nagy tisztelettel köszöntsem mai ünnepünk valamennyi résztvevőjét.

115 évvel ezelőtt, pontosan 1902. június negyedikén a helybéli és az ország minden részéről idesereglett lakosok részvételével ünnepélyes keretek között leplezték le városunk szülöttének, a lelkész-költő Tompa Mihálynak egészalakos szobrát.

A mai napon ismét itt állunk, abból az alkalomból, hogy a szobor, amely **Holló Barnabás** alkotása, visszakerült az eredeti helyére.

E kiváló szobrászati remekmű sorsa igencsak hányatott volt az elmúlt viharos évszázad során. Előbb, 1946-ban vandálok döntötték le, hogy aztán a megcsonkított szobor éveken keresztül a lehető legmúltatlanabb helyen, múzeumunk folyosóján porosodjon.

Elérkezettnek érzem az időt, hogy e végtelenül szomorú eseményről itt és most elmondjam a való igazságot. A szobor ledöntésében nem csak a nemzetiséget nem tisztelő szlovákok vettek részt, hanem magyar részről is voltak bátorítók, sőt tevőlegesen segítők is.

1957-ben viszont jószándékú szlovák és magyar városatyák döntöttek a szobor újraállításáról.

Sajnos, nem az eredeti helyére került vissza, hanem az akkor már igencsak elhanyagolt Városkert kevésbé látogatott lombos fái közé igyekeztek eldugni.

Újabb 37 év elteltével az akkori városi képviselőtestület döntése alapján a költőről elnevezett Tompa Mihály térre került, de még mindig nem az eredeti helyére, és nem a régi fényében pompázva. A legújabb, immár végleges áthelyezésről a jelenlegi képviselőtestület döntött.

Szeptember 12. Mohács – Városi Könyvtár

Imolay Lenkey István mutatta be az emlékévként keretében megjelent két könyvét (Tompa-bibliográfia és a Tompa vers-válogatás), s levetítették a Tompa életútjáról szóló kisfilmet.

Szeptember 22. Miskolc – Tompa Mihály Könyvtár

Köszöntő, az emlékévként bemutatása (Nagy Ákos Róbert), *Miskolc és Tompa* – előadás (Imolay Lenkey István), A Tompa életútjáról szóló kisfilm bemutatása. Tompa életútját bemutató vándorkiállítás megnyitása.

Szeptember 23. Mályi – Kárpát-medencei Nőszövetségi Találkozó

A lelki béke Olajága címen Pocsainé Eperjesi Eszter előadását hallgathatták meg a résztvevők.

Szeptember 26. Kazincbarcika – Tompa Mihály Általános Iskola

Nagy Ákos Róbert mutatta be az Emlékévkét.

Szeptember 28. Rimaszombat – Tompa Mihály tér, Tátra (Három Rózsa) szálló

Ezen a napok került sor Tompa Mihály 1902-ben felavatott, majd 1947-ben ledöntött, s utóbb két másik helyen is felállított szobrának eredeti helyére visszahelyezésére. Az ünnepségen sok száz rimaszombati, környékbeli jelent meg, köztük megannyi meghívott vendég.

A szlovák és a magyar himnusz elhangzását követően **Simko József** polgármester mondott ünnepi beszédet.

Tompa Mihály szobránál tiszteleghetünk a mai napon, de most végre a róla elnevezett és napjainkban újra felújított, csodálatos Tompa tér közepén.

Mondhatnám, újra hazatért, hogy lássa az itt élő népek összefogását, és közös megértésüknek és igyekezetüknek látványos eredményét.

Szólnom kell néhány szót a megújított térről is, mely az egykori megyeháza épületének tervezett rekonstrukciójával tovább szépül majd. És nem csak ez a tér ölti magára legszebb köntösét az elkövetkező időszakban, hanem az imént említett Városkert is mesés lesz.

Lehetőségeinkhez képest igyekszünk városunkat napról-napra szebbé tenni, hisz, büszkén mondhatom, hogy sikerült utcáinkat, járdáinkat, köztereinket felújítani, kerékpárutat építeni, és, természetesen, nem szeretnék megfeledezni a kurinci melegvízes strandfürdő felújításáról sem.

Helyénvaló az is, hogy a szlovák nemzet nagyjai méltó helyet kaptak a Daxner téri szoborcsoport felállításával. Bizony, tanúsága ennek az is, hogy a napokban a hozzám eljuttatott engedélyezési kérvényt, amely két újabb mellszobor talapzatának elhelyezését kéri, gondolkodás nélkül, aláírással jóváhagytam. Így a mai napig elhelyezett szlovák történelem és irodalom alkotóinak szobrai létszámban 19-re növekszik.

Ugyanakkor ugyanez a jog nem tagadható meg városunk őshonos magyar és roma lakosaitól sem.

Az itt élő nemzetek összefogására pedig most minden korábbiaknál nagyobb szükség van. Az Európai Uniónak – melytől mi oly sokat reméltünk – úgy tűnik, feltett szándéka, hogy nemzeteink nyelvétől, kultúrájától, életvitelétől és ideológiájától teljesen eltérő, ismeretlen szándékkal érkező embereket telepítsen országainkba. Ez megengedhetetlen és elfogadhatatlan.

Ezért van tehát szükség mind helyi, mind országos szinten olyan vezetőkre, akik betartják ígéretüket, és ellenállnak mindennemű nyomásnak és fenyegetésnek, úgy, ahogy azt Magyarország miniszterelnöke, Orbán Viktor teszi, aki nemcsak saját hazáját, hanem Európa határait is igyekszik megvédeni.

Befejezésül, engedjek meg, hogy megköszönjem a mai ünnepségünkön való jelenlétüket és afelől biztosítsam Önöket, hogy Tompa Mihály felbecsülhetetlen értékű szellemi hagyatékát a továbbiakban is ápolni és őrizni fogjuk.”

Krucseiné Herther Anikó, az *Emberi Erőforrások Minisztériumának* helyettes államtitkára a kö-

vetkező szavakkal köszöntötte az ünnepi alkalmon megjelenteket:

„Tisztelt Polgármester Úr! Tisztelt Rimaszombati Polgárok! Tisztelt Megjelentek!

Ünnepi napra gyűltünk össze ezen a napon, és nagy megtiszteltetés számomra, hogy részese lehetek ebben a történelmi hangulatú városban. Hiszen Rimaszombat a magyar művelődéstörténet kincsesládája. Magáénak vallhatja a gályarabságot szenvedett Harsányi István református prédikátort, Hatvani Istvánt, az „ördögös professzort” és Szentpéteri Józsefet, a legnevesebb magyar ötvösművészt. E város gimnáziumában vált íróvá Mikszáth Kálmán, itt tanult a magyar gyermekirodalmat megteremtő Pósa Lajos, itt keresztelték a „nemzet csalogányát”, Blaha Lujzát. Ferenczy István, Izsó Miklós és Holló Barnabás révén pedig Rimaszombat a magyar nemzeti szobrászat bölcsőjének is számít.

A város leghíresebb szülötte azonban Tompa Mihály, akinek felújított szobrát ma újraavatjuk, születésének 200. évfordulója alkalmából. Ez az esemény és a bicentenáriumi év arra ösztönöz, hogy felmérjük jelentőségét és méltó helyére állítsuk a nemzeti emlékezetben. Hiszen míg a vele egy évben született költőtársa és barátja, Arany János jubileumát hivatalos emlékvé és számos program kíséri, s reményeink szerint az ő szobra is helyet kaphat ezen a téren, addig Tompára kevesebb figyelem irányul.

Pedig a maga korában a 19. század népi-nemzeti költészetének jeles alakja, a költői triász egyenrangú tagja volt Petőfi Sándor és Arany János mellett. A népies irány képviselőjében időben és eleinte közkedveltségében Petőfit is megelőzte. Lelkesként az irodalom mellett a protestáns egyházi szónoklat terén is jelentőset alkotott. Kiadott gyászbeszédei érdekes, 19. századi történelmi korrajzot adnak. Irodalmi és egyházi munkásságának összefonódása a női olvasóknak szánt *Olajág* című kötete.

A 19. század mindennapjainak és sorsfordító eseményeinek élményei formálták mindhármuk ismereteit, költészetét, jellemét. Sorsuk és utóéletük mégis eltérően alakult. Tompa Mihályt szabadságharcos tevékenysége és hazafias versei miatt az 1850-es években meghurcolták. Családi életét fájdalmas veszteségek kísérték, ami visszahúzódomá, magányossá tette. Mégis, ebben a nehéz időszakban érlelődött meg igazán költészete, ekkor írta életének két legsikeresebb művét, *A madár, fiaihoz* és *A golyóhoz* című költeményét. Az előbbi vers ismert soráival fogalmazta meg ars poeticáját:

„Szár az ágon, hallgató ajakkal
Meddig ültök, csüggedt madarak?
Nincs talán még elfeledve a dal,
Melyre egykor tanítottalak?!
Vagy ha elmúlt s többé vissza nem jó

Balról jobbra: Nagy Ákos Róbert, a Gömöri Református Egyházmegye esperese, Bán Zoltán, a Rimaszombati Református Egyház és a Gömöri Református Egyházmegye gondnoka, Szántó István, a Rimaszombati Városi Hivatal vezetője, Rigó László, Rimaszombat alpolgármestere, Ríz Gábor országgyűlési képviselő, Simko József, Rimaszombat polgármestere, Krucsainé Herther Anikó, az Emberi Erőforrások Minisztériumának helyettes államtitkára, Haraszi Attila, Magyarország Kassai Főkonzulátusának főkonzulja, Bitay Levente konzul és Baka Ildikó, a Rimaszombati Polgármesteri Hivatal titkárságvezetője

Simko József, Rimaszombat polgármestere

Krucsainé Herther Anikó

Erdélyi Géza

Erdélyi Géza mutatta be a *Lant és biblia* c. könyvet. Mellette (balról): Zsuponyóné Ujváry Mária, É. Kovács Judit, B. Kovács István, Máger Ágnes, Nagy Ákos Róbert, (jobbra) Rigó László, Simko József
Dobosy László felvételei

*A víg ének s régi kedvetek:
Legyen a dal fájdalmas, merengő,
Fiaim, csak énekeljete!*

(Tomba Mihály: A madár, fiaihoz, 1852)

A 19. század végéig a klasszikus szerzők között szerepelt, a 20. század elején még helyet kapott az irodalomtörténet nagyobb összefoglaló műveiben, ám később egyre inkább kiszorult a kánonból. Leginkább a szabadságharchoz köthető versei, illetve Aranyhoz és Petőfihez fűződő barátsága, a kor jelentős képviselőivel, többek között Bajza Józseffel és Jókai Mórral folytatott levelezése tartotta fent a nevét.

Szülővárosa, Rimaszombat azonban hűségesen őrizte nagy szülöttének emlékét. Gömör vármegye és Rimaszombat közönsége 115 évvel ezelőtt szobrot állíttatott a költő tiszteletére. Holló Barnabás szobra azonban, a költő sorsához hasonlóan, vizsontagságos időket élt meg. A II. világháború után levették talapzatáról, és a városi múzeum folyosóján helyezték el. 1962-ben visszahelyezték talapzatára, de csak 1994-ben térhetett vissza a térre, akkor sem az eredeti helyére.

Pedig a szlovák nemzeti mozgalom kiemelkedő alakja, a szintén nagy költő Janko Jesenský is kiállt Tomba emléke mellett. Gömör és Kis-Hont vármegye utolsó főispánjaként már 1922 után kijelentette, hogy amíg ő Rimaszombatban van, addig itt nem fogják költők szobraikat elmozdítani.

Tisztelt Ünneplő Közönség!

Tomba Mihály élete a szülőföld, a haza, a család és a hivatás iránti hűségről tanúskodik, versei példát adnak a nemzetért, szabadságért és az igazmondás jogáért való küzdelemről.

A mai napon ezért jó érzéssel állapíthatjuk meg, hogy Tomba Mihály és hányatott sorsú szobra egyaránt visszakerül az őt megillető helyre. Köszönet az emléket őrző szülővárosnak és mindazoknak, akik lehetővé tették, hogy régi helyét és fényét visszanyerhesse.

Köszönöm a figyelmet!”

Ft. **Erdélyi Géza**, felvidéki emeritus püspök, egykoron Tomba Mihály hivatali utóda Hanván, előbb összefoglalta

gondolatait, majd megáldotta az ünnepi alkalomra összereseglett gyülekezetet.

„Tisztelt Egyházi és Közéleti Méltóságok, Kedves Jelenlevők!

Városunk életében valóban nagy és jelentős a mai nap. Kiváló költőnknek, aki senkinek sem ártott, méltatlanul és sokat vándoroltatott szobra - városunk minden tisztességes polgárának öröme - ismét eredeti helyére került. Évtizedek óta, kitarással vártunk erre a napra. És most ez az ünnepélyes alkalom, melynek örvendező részesei vagyunk, azt jelzi, hogy városunk előljárói, polgármestere, képviselői és a lakosok megértették az idők szavát. Megbékélten, egymás iránti kölcsönös tiszteletben, a múltat becsülve kívánnak élni a jövőben, és megmaradni szép városunkban.

Európa szíve a Kárpát-medence. Ezt már régóta tudjuk, de ennek jelentősége és fontossága csak az utóbbi években merült fel újra. Tisztelet azoknak a közép-európai politikusoknak, élükön a kezdeményező és szervező Orbán Viktor miniszterelnökkel, akik ezt ismét felfedezték, és összefogva, teljes elszántsággal igyekeznek megvalósítani az itt élő népek, nemzetek régi vágyát és álmát: a független, szabad és békés életet.

Közép-Európa legyen az a hely Glóbuszunkon, ahol élni jó, ahol az emberhez méltó lét tartóoszlopait, vallási és nemzeti önazonosságát senki sem kényszerül sunyi alattomoságnak vagy erőszaknak engedve feladni. Rimaszombat városa váljék ennek meggyőző szimbólumává, bizonyítsa be büszkén, hogy civakodás, harag és gyűlölködés nélkül is lehet élni, sőt, igazán élni csak így érdemes. Hiszem, hogy ennek a térnek a helyreállítása, a szobor visszahelyezése a kölcsönös megbecsülést és jó szándékot jelképezi népeink és nemzeteink között. Kis város vagyunk, de úttörői lehetünk egy nagy álm megvalósításának, jövőt ígérő kívánatos és jó tervnek, amelynek valóra váltása a mi feladatunk. Fogjunk hát össze még erősebben, mert a feladat teljesítése szívós, kitartó közös munkát igényel. A munka elvégzése a mi feladatunk, de az áldás Istentől van. Hiszünk és reménykedünk egy jobb jövőben.

Most pedig fogadjuk az Úr áldását örömteli szívvel:

»Istennek népe, áldjon meg téged az Úr és őrizzen meg téged! Ragyogtassa rád az Úr az ő orcáját, és könyörüljön rajtad, fordítsa az Úr orcáját terád és adjon békességet neked.

A kegyelem legyen mindazokkal, akik el nem múló szeretettel szeretik a mi Urunk Jézus Krisztust. Amen«

Az ünnepségen a *Tomba Mihály Református Gimnázium* diákjai szavalattal szolgáltak, a **Páko Mária** vezette *Gítárossokk* pedig a költő megzenésített verseit adta elő.

A szoboravatást követően az ünnepi rendezvény az évszázadokon át *Három Rózsa* néven, városi vendéglőként ismert, manapság *Tátraként* nevezett patinás épületben

folytatódott. A hajdan megannyi jeles eseménynek helyet adó díszteremben a város polgármestere adott fogadást a vendégek tiszteletére.

A fogadást megelőzően Nagy Ákos Róbert mutatta be azt az alkalmi kiállítást, amely **Máger Ágnes**nek Tompa Mihály ihlette illusztrációit mutatta be.

„Tisztelt Államtitkár Asszony, Polgármester úr, Főtiszteletű Püspök úr, Kedves Vendégek, Hölgyeim és Uraim!

A *Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület* nevében, a *Gömöri Református Egyházmegye* espereseként, s Tompa Mihály hanvai örökségében élő, járó lelkipásztorként, tisztelettel és szeretettel köszöntök mindenkit itt az egykori *Három Rózsa* vendéglőben. Nagy öröm számomra, hogy a sok hányattatást megérett Tompa Mihály-szobor visszakerülhetett eredeti, azt megillető helyére. Köszönet ezért a város vezetőségének és mindazoknak, akik pénzt, időt, munkát áldoztak azért, hogy Tompa Mihály születésének 200. évfordulóján, itt Rimaszombatban méltóképpen emlékezzünk. S ahogyan ma, a megújult és helyére állított szoborra tekintetem, eszembe jutott Tompa szobrának jogfosztottságot, diktatórikus múltat idéző kálváriája, s a jelenkor, a megálmódott Arany János-szobor körüli csatározás is. Jobb híján pedig azzal a talán egyszerűnek tűnő gondolattal vigasztaltam magam, hogy biztosan erős nemzet vagyunk ma is, ha nagy költőink kőből faragott, vagy ércből öntött szobrai is ilyen félelmet váltanak ki némelyekből. De talán azért van ez, mert a műalkotásoknak, a dicső emlékek mellett, élő üzenetük is van. Érzéseket, gondolatokat keltenek, vagy erősítenek meg bennünk.

Így van ez **Máger Ágnes** kiállított képeivel kapcsolatban is, melyek Tompa Mihály szellemiségét, költészetét idézik meg. Máger Ágnes művészi alkotásait jellemezve, melyek megtalálhatóak Miskolctól Svájcban át Rómáig, **Jókai Anna** írónőt szeretném idézni, aki így ír alkotónkról:

„Máger Ágnes festészete változatosságában is egységes, összetartó ereje szellemiségben rejlik. A magyar történelem kulcsjelenetei, az oltárképek, a táj, a természet természetes gyönyörűsége feloldódik a transzcendenciában, a fenséges égi történések fizikai alakot öltenek. A foltozba oldott színek saját lelkünk aktuális minősége szerint rendeződnek bennünk képi világgá. Az igazi művészet nem meghökken, hanem segít újra felébredni. Az emberi tudatot beragyogja az isteni szubsztancia. Máger Ágnes ecsetje az anyagot az anyagtalamba emeli.”

Nagy megtiszteltetés számomra, hogy e többszörös díjjal kitüntetett képzőművész asszonyt itt köszönhetem Rimaszombatban és az értékes kiállítást megnyithatom.

Mielőtt a kiállítást megtekintenénk, még egy örömteli feladatom van. Szeretném bemutatni a B. Kovács István szerkesztésében megjelent *Lant és Biblia* című breviáriumot, mely a szerkesztő igényes munkájának köszönhetően közel hozza hozzánk Tompa személyiségét, költészetét, Arany Jánossal való kapcsolatát. A *Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület Magyarországi Kormányzata* támogatásának köszönhetően, a szervezett megemlékezések, konferenciák mellett igyekszik ezt a kötetet is eljuttatni iskolákba, intézményekbe, hogy a költő születésének 200. évfordulóján minél többen megismerhessék Tompa hagyatékát, máig ható üzenetét. Így mind a könyvet, mind a kiállítást ajánlom megtisztelő figyelmükbe.”

A *Lant és Biblia* címen megjelent Tompa-breviáriumot **Erdélyi Géza** felvidéki emeritus püspök, aki egyébként

személyes ajánlást is írt a kötetbe, kerestlen szavakkal, külön is méltatta.

„Tisztelt Jelenlevők, Kedves Barátaim!

A *Lant és Biblia* című Tompa-kötet igényes összeállítója B. Kovács István, nemrég azzal a nehezen teljesíthető kéréssel fordult hozzám, hogy ismertessem a frissen megjelent művet, mondván, jó alkalomnak ígérkezik a költő születésének 200. évfordulójára felújított Tompa tér ünnepélyes átadása. Valóban így igaz, de kevés idő áll rendelkezésre. Tompa Mihály értékes életművének nagybecsülése, és szülővárosa előjáróinak tiszteletet érdemlő igyekezete azonban elegendő ok és alap arra, hogy barátunk kérésére igent mondjak. De, hogy kérése miért teljesíthető nehezen, elmondom.

A valóságos esztétikai élményt nyújtó, Tompához méltó szép kivitelezésű könyv gazdag képillusztrációval van ellátva, és Tompa költészetének java része is megtalálható benne. Ezen túl, a 624 oldal bő teret biztosít különböző tartalmú írásainak, a róla szóló értekezéseknek, értékeléseknek, méltatásoknak, s a pontos és fontos életrajz közlésének, valamint egy ritkaságszámba menő adaléknak, az idegen szavak magyarozatát tartalmazó szójegyzéknek. A 6 plusz 2, terjedelmes fejezet jó bepillantást nyújt a költő kiterjedt levelezésének, különböző beszédeinek, predikációinak és imáinak fajsúlyos tartalmába.

A vaskos kötet nemcsak szép, hanem fontos és értékes mű. Illó, és szükséges, hogy minden érző szívű ember, tisztességes magyar család könyvtárában, és minden itthoni és külföldi magyar kulturális intézményben megtalálható legyen.

Őszinte elismerés és köszönet illeti mindazokat, akik e könyv összeállításában, megjelentetésében, amelyben Tompától és Tompáról egyaránt olvashatunk, részt vállaltak, mert maradandó értéket hoztak létre. Köszönjük István, mert ennek érdekében te fáradoztál a legtöbbet.

Gyóni Géza versében Tompa Mihály és sok más szellem-óriás sorsa, bizonyos mértékig sorsunk is benne foglaltatik. Legyünk tudatában ennek, és annál meggyőzőbben éljük meg sorsunkat.

*Középső gyöngy a nagy Triászban:
Te magyar ékszer sorsát nyerted:
Világ-napfényben, glóriásan
Messze ragyognak nálad nem nagyobbak,
Csak sokkalta szerencsésebbek.”*

A méltatást követően **B. Kovács István**, a kötet összeállítója és az azt kiadó **Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület** elnök-asszonya, **Zsuponyóné Ujváry Mária** átadták a Tompa-breviáriumot, valamint az Egyesület további kiadványait **Krucainé Herther Anikónak**, az *Emberi Erőforrások Minisztériuma* helyettes államtitkárának, megkérve őt, hogy tolmácsolja köszönetüket **Balog Zoltán** Miniszter Úrnak, s adjon át a részére egy-egy példányt a kiadványokból.

Október 4-5. Tornalja – Kiállítás, névadó ünnepség

Az első napon, a *Rákóczi Magyar Házban* nyílt meg a Tompa életútját bemutató emlékkiállítás. Másnap felavatták a Művelődési Központ aulájában a költő emléktábláját, rajta a Lukács János készítette domborművel, annak jeleként, hogy **Miko Attila** javaslatára és a városi képviselőtestület döntése alapján az intézmény a továbbiakban a Tompa Mihály nevét viseli.

Ünnepi beszédet Nagy Ákos Róbert tartott.

„Tisztelt Polgármester Asszony, Képviselőtestület, Intézményvezetők, Munkatársak, Tornaljaiak, Nagyrabecsült Vendégek!

Öröm és megtiszteltetés számomra, hogy a tegnapi kiállítás megnyitója után ismét együtt lehetünk.

Szép kerek évfordulót ünnepelünk, hiszen a 200 évvel ezelőtt született **Tompa Mihály** előtt tiszteleg Tornalja városa, s mi magunk is, kik itt vagyunk. Szép és nemes gesztus, hogy a városi művelődési központ, mely nem csupán Tornalja város, hanem küldetése szerint egész régióink kulturális központja, felveszi a Bején keresztül Tornaljához is köthető költő-lelkipásztor, Tompa Mihály nevét. A *Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület* és a *Gömöri Református Egyházmegye* nevében, köszöntés gyanánt, hadd idézzek egy latin mondást: „*Nomen est omen*”. Szó szerinti fordításban: „*a név előjel*”, „*a név jójel*”. Szabadabban így is szokták fordítani: „*a név maga az ember*”. Ahogyan egy embernek is igyekeznie kell nevét méltósággal és tisztességgel viselni, így küldetése egy intézménynek, különösen egy művelődési központnak, hogy hitelen és méltóságteljesen hordozza a néki adományozott nevet, s annak üzenetét is. Tompa Mihály élete, költészete pedig több mindenre taníthat bennünket ma is.

Három rövid üzenetet hadd bízzak mindannyiunkra.

Ha a tudás szorgalommal és akarattal párosul: nincs lehetetlen. Tompa életútja igazolja ezt. Szegény, árva gyermekből szorgalommal, tehetséggel, tudással és sok munkával a magyar nemzet egyik legnagyobb költője, református egyházunk kiemelkedő lelkipásztor, a *Magyar Tudományos Akadémia* levelező tagja lett.

Ugyanakkor az is meg kell látnunk, hogy a tehetség, a tudás, az elért siker nem kell, hogy fennhézajóvá tegye az embert, sőt: Tompa élete egy feledésbe merülő értékre, alázatra is tanít. Ennek igazolásához elég az Arany Jánossal való kapcsolatát, barátságukat felidézni. Közben küzdünk, dolgozunk önmagunkért, ne feledjük értékelni, tisztelni, megbecsülni a másikat.

Végül pedig ehhez hadd idézzem azt a mondatot, amely a hanvai református templomban van felírva Tompa Mihály emléktáblájára: »*A prédikátor rendes magatartása a hűség.*« Tisztelni és becsülni a másik ember, nép értékeit, de megingathatatlan hűséggel lenni, alkut nem ismerve ragaszkodni, ha kell, megharcolni a saját értékeink megőrzéséért. Ezt képviselte Tompa egy nagyon nehéz történelmi korban, s ez a mi küldetésünk itt, Tornalján, Gömörben, szülőföldünkön.”

A felavatott emléktábla (Hírek.sk)

Középen a javaslattevő Mikó Attila • Pósa Homoly Erzső felvétele

*Az ünneplő gyülekezet a templomban
Dobosy László felvétele*

*Demeter Zoltán bánfalvi református lelkész hirdett igét
Dobosy László felvétele*

*A hanvai vegyeskórus. Vezényel: Németh Aladár
Dobosy László felvétele*

*Az Emlékév során érdemeket szerzett személyek és testületek
emléklapot és plakettet vehettek át • Dobosy László felvétele*

*Kőfalusi György, Máger Ágnes, É. Kovács László koszorúz
Dobosy László felvétele*

*Erdélyi Géza püspök gratulál a kiállító Máger Ágnesnek
Dobosy László felvétele*

Október 23. Putnok – Belvárosi Művelődési Ház

Az intézmény a Tompa Mihály nevét vette fel. Felavarták Tompa mellszobrát (**Kónya István** művésztanár alkotása). Szendrey Júlia *Tompa és Putnok* címmel tartott előadást.

Október 24. Eger – Eszterházy Károly Egyetem

A Lant és biblia c. vándorkiállítás megnyitása a *Tittel Pál Könyvtárban*.

„Dr. **Kusper Judit**, a *Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet* vezetője köszöntötte kiállítás megnyitójának résztvevőit, majd a Tompa-emlékét koordináló *Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület* bemutatkozásával folytatódott a program. **Kőfalusi György** pártoló tag mesélt az Egyesületről, felelevenítette az emlékévé eddigi eseményeit, eredményeit.

A nyomtatott kiadványok mellett örömmel számolt be a Putnoki Televízió által 2017-ben készített, a költő életútját bemutató ismeretterjesztő film elkészüléséről. A megnyitó részeként e filmet a jelenlévők meg is tekintették.

A vetítést követően **Imolay dr. Lenkey István** művészettörténész Tompa és Arany barátságáról tartott előadást.

Az ünnepségen Kőfalusi György az emlékévé kapcsán készült kiadványokból - a költő verseiből készült válogatás; breviárium, bibliográfia - adott át tiszteletpéldányokat a Tittel Pál Könyvtárnak.” (uni-eszterhazy.hu)

Imolay Lenkey István és Kőfalussy György
Kakuk Dániel felvétele

November 2. Kassa – Kazinczy Nyelvművelő Napok

A kétszáz éves Tompa Mihály – előadás (B. Kovács István)

November 12. Hanva – Az emlékévé záróünnepsége

Az ünnepi istentiszteleten **Demeter Zoltán** bánfalvi református lelkész ígét hirdetette Isten ígéjét, **Laczkó Gabriella** sárospataki teológiai tanár pedig Tompa Mihályról tartott előadást. Közreműködött a hanvai énekkar

és a helybeli ifjúság. A *Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület* a **Máger Ágnes** készítette plakettek és emléklapok átadásával fejezte ki köszönetét mindazoknak, akik bekapcsolódtak az Emlékévé rendezvénysorozatába. A temp-lomi ünnepséget követően koszorúzás következett a Tompa Mihály sírjánál, majd Hanva önkormányzata adott fogadást, s bemutatták a Máger Ágnes Tompa-illusztrációból készült kiállítást is.

November 16-17. Rimaszombat – Csillagház átadása

(Az Emléknapról külön összeállításban számolunk be.)

November 17. Laskod

Előadás: Tompa Mihály, a pap-költő. (Pocsainé Eperjesi Eszter)

November 21. Szántód

Arany és Tompa barátsága (Imolay Lenkey István előadása), a Tompa életútját bemutató kisfilm bemutatása

November 24. Debrecen

Arany és Tompa barátsága (Imolay Lenkey István előadása), Tompa életútját bemutató kisfilm bemutatása

November 24-26. Hanva – Rimaszombat – Tompa Mihály Tanári Emlékkonferencia

A *Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége* november 24-e és 26-a között *Meggyűlt szövének* címmel tanári emlékkonferenciát szervezett Gömör nagy fia, az egyszerű nép őre, Tompa Mihály születésének 200. évfordulója tiszteletére Hanván és Rimaszombatban.

A tanári konferencia pénteken, november 24-én kezdődött Hanván, ahol a református templomban **Nagy Andrea** hirdette az ígét, közreműködött a *Tompa Mihály Vegyeskar*. Az egybegyűltekhöz **Ádám Lilla**, a *Tompa Mihály Református Gimnázium* tanára és **Fekete Irén**, az SZMPSZ irodavezetője szólt. Tompa Mihály életútjáról **Nagy Ákos Róbert** esperes tartott előadást. A hanvai tanulók itt mutatták be projektjüket, melyben Tompát, mint hanvai papot elevenítették meg. A résztvevők megkoszorúzták a Tompa Mihály sírját, s lehetőség nyílt a *Tompa Mihály-emlékszoba* megtekintésére is.

Ezt követően érkeztek meg Rimaszombatba, ahol a Tompa Mihály nevét viselő téren fejet hajtottak a régi-új helyére visszahelyezett Tompa-szobor előtt, majd a *Csillagházban* a Tompa Mihály és Arany János levelezését bemutató irodalmi esten vehettek részt. A műsor szereplői **Juhász László**, **Döme Sándor** és **Csörsz Rumen István** voltak.

„Emlékezet, identitás, hagyomány – e három szó köré szőtték a konferencia előadói gondolataikat, hangsúlyozva az emlékezés hitet és reményt adó erejét. Ugyanakkor egyértelművé vált, hogy egy közösen beszélt nyelv még nem jelent igazi közösséget, kellene hozzá a közösségi élmé-

B. Kovács István előadás közben
Pósa Homoly Erzsébet felvétele

Szűts Novák Rita előadás közben
Pósa Homoly Erzsébet felvétele

Pocsainé Eperjesi Eszter az Olajág c. kiadványt mutatja
Pósa Homoly Erzsébet felvétele

E. Kovács László, aki hamarosan betölti a 95. életévét
Pósa Homoly Erzsébet felvétele

Molnár Beáta és Angyal László a két rimaszombati iskolának a Tompa-hagyományairól szőtt • Pósa Homoly Erzsó / Felvidék.ma

Zsuponyóné Ujváry Mária előadás közben
Pósa Homoly Erzső/Felvidék.ma

A résztvevők egy részének csoportképe
Pósa Homoly Erzső/Felvidék.ma

Sebők Attila vezette a műsort a templomban
Pósa Homoly Erzső/Felvidék.ma

A Blaha Lujza Kórus fellépése
Pósa Homoly Erzső/Felvidék.ma

Tóbisz Tinelli Tamás fellépése
Pósa Homoly Erzső/Felvidék.ma

A Gítárosokk
Pósa Homoly Erzső/Felvidék.ma

nyek, a hagyomány átélése. A hagyomány átörökítésének a családon kívül a legfontosabb helyszíne az iskola, s abban rendkívüli szerepe van a tanítónak. Tompa esetében különösen, hiszen nem hivatalos tananyag. Örvendetes, hogy a gömöri régió pedagógusai nagy számban vettek részt a konferencián, míg a szélesebb régióból kevesebben érkeztek. Ugyanez jellemző a Tompa-kultusz ápolására is, nagyon ritka, hogy nem gömöri is felfigyeljen a papköltő értékeire, de a konferencián erre is mutattak példát.

A Tompa Mihály emlékkonferencia november 25-én már a frissen átadott *Csillagházban* zajlott. A megnyitóban a *Tompa Mihály Református Gimnázium* diákjai interaktív összeállítással idézték meg a papköltő verseit, művészetét.

A *Boldog sziget* című verset **Gál Laura** előadásában kivetítőn kísérhették figyelemmel. **Páko Mária** tanítványai gitárkísérettel énekelt verseket adtak elő. Szerepeltek az iskola versenydíjas szavalói: **Máté Kristóf, Góbis Réka és Nagy Eszter** is. A műsort **Károlyi Katalin** összeállításában láthatták, akinek Ádám Zita, a szövetség alelnöke, a konferencia főszerzője köszönte meg az előadást.

A konferenciát **Juhász Judit**, a tornaljai *Kazinczy Ferenc MTNY Alapiskola* tanára vezette.

B. Kovács István gömörológus első előadóként Tompát, mint embert mutatta be. Kiemelte, hogy az idén szintén 200 évvel ezelőtt született Arany János mellett a bicentenárium alkalmából sokan nem tartották említésre méltónak Tompát. »*Szomorú láttelel*« – jegyezte meg. Pozitív példaként hozta fel, hogy Budapesten a *Széchenyi Könyvtárban* viszont tartalmas kiállítása tekinthető meg december 20-ig. »*Országosan csendes, hangtalan volt a megemlékezés*« – mondta.

Kiemelte az idei tanári konferencia fővédnökét, a *Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesületet*, mely Tompa Mihály-emlékévet hirdetett, igyekezve ellensúlyozni a hallgatást, programokat, kiállításokat szerveztek, kiadványokat jelentettek meg. »*Tompa Mihály művei megszámlálhatatlan kiadásban jelentek meg, s idén megjelent egy átfogó bibliográfia is*« – jegyezte meg.

A B. Kovács István szerkesztésében 2017-ben megjelent *Lant és biblia* című könyvben megjelenik a költő meganyai arca is.

A serkei születésű **S. Szabó József** debreceni egyetemi tanár monográfiáját vette alapul, aki jól ismerte azt a kort. Az Arannyal folytatott levelezés is megjelent itt. Az előadó az *Ima a hazáért* c. imából vett részlettel jellemezte Tompát, mint prózáíró. **Gyóni Géza** Tompa Mihályról írt versét is fontosnak tartotta kiemelni.

»*Az utóbbi időszakban Tompa Mihály-ügyben nagyon sok minden történt. Az emléket megőrkítő helyeken Tompa a gömöriek számára fontos élő hagyomány. Köszönet mindenkinek, aki nem gömöri, s ápolja emlékeit*« – mondta B. Kovács István. Megjegyezte, hogy **Pósa**

Lajossal ugyanígy vagyunk. Az országos közvélemény nem vesz róluk tudomást. **Krúdy Gyulát** is idézte, aki szeretettel és megbecsüléssel fordult Tompa életműve felé.

Gorzó Gellért premontrei szerzetes szerint Tompa élete ikaruszi élet. »*Nem Tompának van szüksége rá, hogy fel-emlegessük, hanem nekünk van szükségünk órá*« – zárta előadását.

Tompa Mihály és Arany János levelezéséről szólt **Szűts Novák Rita** irodalomtörténész, a budapesti *Országos Széchényi Könyvtár* munkatársa, aki februárban kezdett foglalkozni Tompával.

Szűts Novák Rita irodalomtörténész hangsúlyozta, a két költő barátsága 1847-ben levelezéssel indult. Kitért Petőfi és Tompa konfliktusára, melyben Arany békítő szerepet vállalt. 1850-ben találkoztak először, amikor Tompa felkereste Aranyt, s rögtön megkedvelték egymást.

A **Toldy Ferenc**én kívül Arany levelezése a legkiterjedtebb irodalmi levelezés. Tompa azt gondolta, hogy a levél tartalma csak rá és a címzettre tartozik. Arany ellenkezőleg, ő rendkívül fontosnak tartotta, hogy a levelezést az utókorra hagyja. **Arany László** őrizte a levelezés dokumentumait.

Társaságban jó kedélyű, szórakoztató volt, aki szeretett iszogatni, szivarozni, kártyázni. Sokféle emberrel levelezett. Bajzának írta az első leveleit, szép volt a külalak és a tartalom is, hiszen meg akart felelni – jegyezte meg. »*A lélek él: találkozunk*« – írta Tompa Aranyra, mikor már betegeskedett.

A lelki béke olajágáról **Pocsainé Eperjesi Eszter**, a sárospataki *Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei Múzeumának* igazgatója szólt. Úgy véli, hogy Tompáról, mint lelkésről kevesebb szó esik. »*Az imádság a keresztyén embernek lélegzetvétel*« – mondta. Kifejtette, hogy Tompa hite olyan szilárd volt, hogy már életében megvallotta a feltámadás reménységét. »*Szorgalmasan forgatta az imádságos könyveket*« – mondta.

Tompa ígéhirdetési üzenetközpontúak, a természetprédikációit is a kor hangulatában adta elő. Az egyházi irodalom egyik legszebb alkotása a nők számára írt kötete, az *Olajág*, melynek hasonmás kiadása 1911 óta most jelent meg először. »*Lelki békét adott neki ez az imakönyv. Tompa sok cím közül válogatott, köztük volt a szövétnék is, ezért nagyon találó, hogy ennek a konferenciának ezt a címet adták*« – mondta az előadó.

Bemutatta a *Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület* által frissen megjelent kiadványt, melyhez ő maga adta az eredeti példányt, hogy azt lapokra szedve be lehessen szkennelni. A könyv első részében elmékedések és fohászok vannak. Tompa imába foglalja a hazát, s a nőiséget.

Tompa a szájhagyományban címmel a gömörorszólói **É. Kovács László**, a *Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület* alapító elnöke tartott előadást. »*Sokan nem*

*tudják, hogy jeles néprajzkutató is volt» – mondta Tompáról. Kitért arra, hogy Gömörszőlősen létrejött a *Virágregék kertje*, de művelődési központot is neveztek el róla Putnokon és Tornalján is. A Tompáról szóló anekdotákat ugyancsak megosztotta a hallgatósággal. Ő is megerősítette, hogy Tompa nagyon tisztelte a nőket. *»A jó feleség Isten legnagyobb ajándéka«* – vélte Tompa, aki a természetet és a rendet szintén nagyon szerette. Felolvasta a legérdekesebb történeteket, melyeket még 2002-ben szedett csokorba. Üdös lenne ezt a kötetet is újra megjelentetni – mondta.*

A folytatásban a pedagógiai projektnap résztvevői szármoltak be tevékenységükről, s mutatták be a produktumaikat, hiszen ebben az esztendőben azoknak is Tompa Mihály volt a témája. **Pusko Enikő**, a sajjögömöri alapiskola tanára kiemelte, hogy a projektmunka nagyon hasznos az oktatásban. Fejlesztik az anyanyelvi, a kezdeményezőkézséget, a szociális, s a digitális kompetenciát. *»A gyerekek számára örömforrássá tesszük így a tanulást«* – hangsúlyozta.

A Tompa-hagyományokról **Angyal László**, a *Tompa Mihály Alapiskola* tanára és **Molnár Beáta**, a *Tompa Mihály Református Gimnázium* igazgatója szóltak. Tompa példaként szolgálhat a fiatalok számára, mindkét intézményben mellszobra van a költőnek, s Tompa-hetet is tartanak.

A református gimnáziumban a tanévnyitókön az igazgató Tompát idézi, a ballagás része Tompa szobrának a megkoszorúzása is, s a tanórákon ugyancsak foglalkoznak a költővel. Az alapiskola idén ünnepli fennállásának 110. évfordulóját, melyet 2018-ban ünnepelnek, de 2017-et Tompa bicentenáriumának szánták, egész éven át tartó programsorozattal. Az intézmények társszervezői az országos Tompa Mihály szavalóversenynek.

A Tompa-kultusz őrzését **Zsuponyóné Újváry Mária**, a putnoki *Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület* elnöke vázolta. *»Erkölcsei kötelességünknek éreztük az értékményt, ami az utolsó órákban történt«* – mondta. A Tompa Mihály-emlékévet már 2014-ben elkezdték, 2016-ban pályázatot nyújtottak be, s **Balog Zoltánt**, az emberi erőforrások miniszterét nyerték meg fővédnöknek. Az év folyamán több kiadványt jelentettek meg, új könyvsorozatot is indítottak *Gömöri múlt és jelen* címmel, melynek első része: *Írások Tompa Mihályról*, az ötödik a *Virágregék*, a hatodik pedig a Tompa-bibliográfia. Az emlékév folyamán vándorkiállítási anyag készült, **Máger Ágnes** a versekhez illusztrációkat és emlékérmeket készített, de egyéb művészeti alkotások is születtek. A költői életmű méltó helyre való emelése érdekében **B. Kovács István**, **Imolai Lenkey István**, **Nagy Ákos Róbert**, valamint **Pocsainé Eperjesi Eszter** több helyszínen is előadásokat tartottak.

»Nem fejezzük be az ünnepségeket, remélem, hogy jövőre is sok helyen találkozunk, hiszen Tompa Mihály

halálának 150. évfordulójára emlékezünk« – mondta Újváry Mária.

A konferencián bemutatkoztak a rimaszombati református gimnázium diákjai, akik Tompa és a hanvai gyülekezet c. projektet dolgozták ki Molnár Beáta és **Ádám Lilla** szakmai irányítása mellett. Színre vittek egy rendhagyó presbiteri gyűlést, istentiszteleteket, zsolnárokat énekeltek.

A Mit láthatott Tompa Mihály a hanvai templomdombról? című projekt már a *Bátka Alapiskola* tanuló munkájának a címe, amely azért is különleges, mert egyedülálló technikával dolgoztak, s abba az MTA SZTAKI eLearning Osztálya is bekapcsolódott. **Gyurán Ágnes** igazgatóhelyettes és **Ondrejsák Csilla** vezetésével így az iskola tanulói az egyik legújabb K+F fejlesztés alkalmazását próbálták ki és kedvelték meg.

Végül összefoglalóként levetítették a fővédnök szervezet megbízásából a *Putnoki Városi Televízió* által készített, Tompa Mihályról szóló kisfilmet. A film az 1902-ben emelt rimaszombati szoborral indít, majd Rimaszombat és Igrici következik, a gyermekkor helyszínei. Tanulmányait 1832-től Sárospatakon folytatta, itt nyilatkozik Pocsainé Eperjesi Eszter, a sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei Múzeumának igazgatója.

1846-ban fejezi be tanulmányait, a papi vizsgát Alsóvádaszon teszi le. Szobra áll az iskolakertben, mindenkor szeretettel gondolt iskolájára. 1855-ben, amikor Hanván meglátogatták őket Arany Jánosék, felkeresték Sárospatakot is – ezeket az eseményeket táblák is jelzik. Csinos ifjú volt, központja a társaságoknak, országos hírű költővé vált, rendszeresen publikált a *Nép barátja* című lapban. 1848-ban tábori papként részt vett a schwechati ütközetben. Papként meghívást kapott Bejébe és Kelemérre. 1849-ben nősült meg.

Allegorikus költeményei kéziratos formában terjedtek. Dalba foglalta a virágok történetét. Hanvára 1851-ben került, erről Nagy Ákos Róbert esperes nyilatkozik. Lenkey István bibliográfus kiemelte, hogy az Olajág c. könyve nyolc kiadást is megélt korábban, melyet felesége egzisztenciájának biztosítására írt. 1868. július 30-án hunyt el, Hanván helyezték örök nyugalomra, sírkövén Arany János versét olvashatjuk. A film epilógusában E. Kovács László, a *Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület* alapító elnöke nyilatkozik.

Ádám Zita, az SZMPSZ alelnöke zárszavában kiemelte, hogy Tompa hiteles életével nemzedékeket tanított. Tompa emlékezetét megőrzik a gömöriek, s tovább öröközik a költő életművét – mondta. A konferencián gazdag gondolati tárháza jelent meg. *»Az értékörzés igaz feladatán túl, örömnünk, elesettségünk, jövő tervezésünk óráin vegyük kézbe a költő verseit, imáit, lelki békénk megteremtése érdekében, hogy figyelmeztessen közösségi feladatainkra«* – mondta Ádám Zita, akinek a konferencia megszervezéséért **Fekete Irén**, az SZMPSZ irodavezetője mondott köszönetet.

Az est folyamán **Tóbisz Tinelli Tamás** előadóművész Tompa-estjére került sor a rimaszombati református templomban. Közreműködött a *Blaha Lujza Vegyeskar*, a *Gitárosokk*, a *Csillagvirág* **Páko Mária** vezetésével, **Gál Laura** és **Góbis Réka**. A műsort **Sebők Attila**, a *Tompa Mihály Református Gimnázium* igazgatóhelyettese vezette.”

(Pósa Homoly Erzsó - Felvidék ma nyomán)

*

A tanári konferencia résztvevői november 26-án, vasárnap tanulmányúton vettek részt. Tompa Mihály nyomába eredtek, s felkeresték Gömörszőlőst és Kelemért, Sárospatakon pedig a Református Kollégiumot és a Rákóczi-várat.

A konferencia társszervezője a *Gömöri Református Egyházmegye*, az *SZMPSZ Rimaszombati Területi Választmánya*, a *Rimaszombati Regionális Pedagógiai Központ*, s a *Csemadok Rimaszombati Területi Választmánya* volt.

A programokhoz a támogatást *Magyarország Emberi Erőforrások Minisztériuma - Köznevelésért Felelős Államtitkársága*, a *Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.*, a *Nemzeti Kulturális Alap* és az *SZK Kormányhivatala* biztosította.

November 26. Igrici - Ünnepi megemlékezés

Istentisztelettel kezdődött a megemlékezés. **Pethő Dénes** hirdetett igét.

Az ünnepi műsort **Szász Bernadett**, a *Tompa Mihály Általános Iskola* tanárnője vezette. A megjelenteket **Újváry Mária**, a *Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület* elnök asszonya köszöntötte. Bemutatták az emlékév alkalmából készült vándorkiállítás, amelyet **Kófalusi György** nyitott meg. **Imolay dr Lenkey István** előadást tartott. Színfoltja volt az alkalomnak Bözsi néni, aki

Ünnepség az igrici templomban

egy szavalattal emlékezett Tompa Mihályra. Az alkalom keretében adták át az emléklapot és plakettet **Pethő Dénes** református lelkipásztornak és **Nagy Józsefné** egyházgondnoknak, **Kislászló Csabának**, Igrici polgármesterének, **Tompa Ilonának**, a *Tompa Mihály Általános Iskola* igazgatónőjének, valamint **Szemán Jánosnak**, Alsóvadászi polgármesterének. Az ünnepi alkalom Tompa Mihály emléktáblájának a megkoszorúzásával fejeződött be.

Buri Balázné, Bözsi néni egy szavalattal emlékezett

December 1. Miskolc – Lévay József Református Gimnázium

Az intézményben kiállítással és előadásokkal emlékeztek Tompa Mihály születésének 200. évfordulójára.

A konferencián résztvevőket **Nagy Ákos Róbert** gömöri esperes köszöntötte, és **Zsuponyóné Újváry Mária**, a *Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület* elnöke nyitotta meg.

Három előadás hangzott el. „*Mily sok szép órát köszönök barátságodnak!*” címen Tompa Mihály és Lévay József barátságáról **Porkoláb Tibor**, *Az élő Tompa-hagyomány a Felvidéken* címen **B. Kovács István**, *A lelki béke „Olajága” – A lelkipásztor Tompa Mihály* címen pedig **Pocsainé Eperjesi Eszter** adott elő.

Ezt követően a gimnázium által meghirdetett esszéverseny győztesének dolgozatát hallgathatták meg a megjelentek.

A Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület képviselői átadták **Ábrám Tibor**, igazgató-főgondnoknak az Egyesület emléklapját és emléklakettjét.

A konferencia keretében nyitották meg a lelkész-költő életét megörökítő kiállítást, amelyet **Benedek László** készített a *Kulturáért Gömörben és Gömörön túl Polgári Társulás* támogatásával. Benedek László átadta Ábrám Tibor, igazgatónak annak a fotónak a kinagyított másolatát, amely a Tompa Mihály rimaszombati szobrának a felavatását követően készült, s amelyen látható Lévay József is.

Az alkalom szeretetvendégség zárta.

(szerk.)

A Gömörország bemutatkozása a Múcsarnokban

A Magyar Művészeti Akadémia ún. *Élő folyóirat* programja keretében november 9-én került sor a *Múcsarnokban* folyóiratunk bemutatkozására.

A Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozatának képviselőjében **Mezey Katalin** üdvözölte az est résztvevőit.

Az estnek két házigazdája volt **Kövesdi Károly** és **Hizsnyan Géza** személyében.

Kövesdi Károly a következő szavakkal köszöntötte a megjelenteket:

„Tisztelt jelen levők, kedves barátaink!

Mivel az egész Felvidék bemutatására nincs lehetőség, engedjék meg, hogy szűkebb pátriámban, Gömörömben maradjak. Stílszerűen: Gömörországban, amelyet a gyalázatos trianoni döntés úgy vágott ketté, hogy azóta is keresi egyik darabja a másikat. Nagybik részét ajándékba kapta Európa egyik legnagyobb hazugsága, a sosem volt csehszlovák nemzet, a megmaradt, kisebbik részét pedig odacsapták Borsod megyéhez.

De lépünk vissza a múltba, ahonnan, akárcsak egy kísértet, úgy követ egy kép. 1904-et írunk, még egy darabban az ország, és a fiatal **Bartók Béla** a tornaljai vasútállomáson morgolódva keres fuvarost, hogy szekérre rakhassa a zongoráját. Ezen a zongorán játssza el néhány nap múlva a Ratkó melletti, azóta legendává vált Gerlicepusztán az itt szolgált erdélyi cseléd lány, **Dósa Lili** énekét, és itt hasít bele a felismerés: meg kell menteni a magyar népdalt!

S Bartók szekerén meg is érkeztünk a hely szelleméhez, ahogy mondani szokás. Hiszen ez a csoda is csak Gömörben eshetett meg.

Ha tennénk egy képzeletbeli szekéruat, Tornaljától Rimaszombat felé kanyarodva Bartók elszekerezhetett volna a jánosi apátsági templom mellett, ahol az első magyar nyelvemlékünk született, de legalábbis használták a *Halotti Beszédet* a jánosi szerzetesek, mielőtt a *Pray-kódex* előtálatott volna Deákiban, majd később Pozsonyban.

És ismét a hely szelleme: itt, a székesfővárosban, a **Széchenyi** által megálmodott *Lánchíd* vasát a gömöri Dernőn kovácsolták, a krasznahorkai **Andrássyak** gyárában. A rimaszombati református templom oldalából pedig **Ferenczy István**, az első magyar klaszicista szobrász mellszobra néz maga elé. Ha a háta mögé pillantana, Csetnekig szállna a tekintete, ahol a Márssal társalkodó költő, **Gyöngyössi István** alusza örök álmát. Elszekerezhetett volna Hanva mellett is, ahol papköltőnk, **Tompa Mihály** küszködött számos betegséggel és virágénekeivel.

A hely szellemének köpönyege alatt azonban oly sokan szoronganak, hogy felsorolni sem tudnám őket. Egy

biztos, napjainkban is alig találunk olyan falut, amely ne termékenyítette volna a felvidéki magyar irodalmat egy-egy költővel, íróval.

Álmok és valóság keveredése ez, hiszen Gömör maga is olyan, mint egy ballada. S Gömör valóban olyan volt egykor, mint maga Magyarország kicsiben: anyagi és szellemi javak terén gazdag volt, és minden nagy változás után alkalmazkodni tudott az itteni nép. A jó palócok mellett német bányászok, rutén pásztorok, szláv soltészek éltek békességben, fazekasok míjelték és vitték a debreceni vásárba portékájukat; szénégetők, nyakas kismesek vidéke ez a folyó völgyek és hegyek tarkított táj, amely napjainkban legfeljebb azzal dicsekedhet, hogy a mostoha utódállamban, Szlovákiában itt a legmagasabb a munkanélküliség, legnagyobb az elvándorlás és a tanácstalanság.

Egy mondat erejéig azért a Felvidékről szólva: sokan kérdezik, van-e, volt-e, lesz-e valaha egységes felvidéki tudat. A válasz nemleges, hiszen Magyarország felső részét, mint egy óriási appendixet kanyarították le a nagyhatalmak az országról. De volt **Rákóczi Ferencünk**, **Balassi Bálintunk**, **Mikszáthunk** és **Máraink**, innen vette a nevét **Radnóti Miklós**, és ugyanabban a faluban, Nemesradnóton született **Pósa Lajos**, a magyar gyermekirodalom megalapozója.

Ma este természetesen nem tudjuk nem hogy a Felvidéknek, de még Gömörnek a töredékét sem bemutatni, inkább zenés irodalmi izelítőt kínálunk a 17. évfolyamát jegyző folyóiratban, a Gömörországban megjelent irodalmi alkotásokból.

Most pedig szeretettel köszöntök minden jelen levőt, beleértve a szereplőket: **B. Kovács István** régészt, néprajzkutatót, főszerkesztőt, vagy ahogyan ő nevezi magát: gömörológust, **Hizsnyan Géza** doktort, színházi író, **Balázs István** nívódíjas előadóművészt, **Koncz Károly György** Radnóti-díjas előadóművészt, (hozzátéve, hogy mindketten gömöri kötődésűek), és **Agócs Gergely** népzeneeszt, népzene kutatót (neki is szűkebb pátriánkba nyúlnak a gyökerei), akiknek a segítségével megpróbáljuk közel hozni Önöknek Gömört, és annak lapját, a *Gömörországot*. Fogadják szívükbe a Kárpát-hazának ezt a gyönyörű, jobb sorsra érdemes szegletét, s azt a kis csokorny irodalmat, ami műsorunkba bekéredzkedett.”

***

Olyan összeállítást készítettünk erre az alkalomra, amelyben igyekeztünk felvillantani valamit a folyóirat, illetve tájhaza szellemiségéből. Különböző irodalmi idézetek hangzottak el, többnyire olyanok, amelyek a folyóiratban megjelentek.

Balról: Hiznyan Géza, B. Kovács István, Kövesdi Károly • Gulyás Gábor felvétele

A megjelentek egy csoportja • Gulyás Gábor felvétele

Tózsér Árpád: *Ahol az Isten a legkisebbet tévedt.*

A folyóirat fődíjazója a gömői, péterfali születésű Tózsér Árpád, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja, a Nemzet Művésze. Az első számban közölt útravalóját Koncz Károly György Radnóti díjas előadóművész tolmácsolásában hallhattuk.

Szombathy Viktor: *Rimaszombat* (részlet)

Idén emlékezünk meg a rimaszombati születésű Szombathy Viktor halálának 30. évfordulójáról. Egész életében rajongó szeretettel kötődött a Gömörországhoz, Rimaszombathoz, a „szüleváros”-hoz. Ennek jeleként eredeti családnevét (**Volko**) is megváltoztatta. Az írás Rimaszombatnak Magyarországhoz való visszacsatolását követően, 1939-ben vetette papírra.

Balázs István nívódíjas előadóművész idézte fel.

***

Ezt követően Kövesdi Károly beszélgetett B. Kovács István főszerkesztővel. (A beszélgetés szerkesztett változatát adjuk közre.)

Először talán magadról szólhatnál. Hogy lettél főszerkesztő?

Baraccán születtem, Kassán érettségiztem, az ELTE-n végeztem az egyetemet néprajz-régészet szakon. Muzeológus voltam, amíg a meciari hatalom az utcára nem rakott, aztán a nyitrai egyetemen adtam elő, évekig párhuzamosan voltam muzeológus és középiskolai óraadó tanár, majd gyűjteményvezető lettem. 1989 után a közéleti feladatokból is igyekeztem kivenni a részem. Életutam egy kisebbségben élő magyar értelmiségi sorsa Szlovákiában.

Megjelent 20 könyvem, válogatott személyi bibliográfiám mintegy 200 tételt tartalmaz. Az ősrégésztől a középkorig, a folklorisztikától a társadalomnéprajzig, a művelődéstörténetől a heraldikáig, a palóc eredetkérdéstől a magyar hősepikáig sok-sok témakört érintenek. Közös jellemzőjük, hogy a táji keretet a szülőföldem, Gömör képezi (ezért is mondom magam gömörológusnak). Több mint egy évtizede foglalkozom egyháztörténettel, mint a *Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Tudományos Gyűjteményeinek* az igazgatója.

S mindeközben 18. éve főszerkesztő is vagyok.

Életem voltaképpen folyamatos küzdelem a szakmai elhivatottság Szküllája és a közéleti elkötelezettség Kharübdise között. Több ez költői hasonlatnál: tájainkon veszélyes vállalkozás mindkettő!

Állampolgára vagyok Szlovákiának, de hazámnak Gömörországot vallom. Azt az egykori vármegyét, amelynek területén ma két ország, négy megye, 9 járás osztozik. Ülünk, sok szék között a földön. A régió, amely hajdan Magyarország egyik legvirágzóbb megyéje volt,

mára – úgy odaát, mint ideát – a leghátrányosabb helyzetű régiók közé tartozik.

Milyen igény szülte meg, hozta létre a lapot? Mik voltak az eredeti célok, s mennyiben változtak – ha változtak – időközben?

1999 őszén megszólítottak, nem volna-e kedvünk bemutatni Gömört a *Tiszavirág* c. folyóirat tematikus számában. Könnyű Katát táncba vinni. Csak természetes, hogy igent mondtunk. S ha lúd, legyen kövér! A tematikus számot egyben elképzelt folyóiratunk mutatvány-számának szántuk.

A Gömörország első száma 2000-ben hagyta el a nyomdát. Azóta folyamatosan jelenik meg, negyedéves periodicitással. A cél a kezdetektől változatlan: közösségépítés. A magunk eszközeivel, a múlt és jelen felmutatásával megalapozni a jövőt.

A Gömörország 18. éve jelenik meg, évente négyszer, és a felvidéki magyar írásbeliség egyik legspecifikusabb kiadványa. Kérlek, jellemezd röviden, miben rejlik a különlegessége?

A lapnak mára kialakult egy sajátos arculata.

A *Vezércikk* a kiemelt témához, illetve az adott időszak egy-egy meghatározó társadalmi mozzanatához kapcsolódik. A *Lássátok feleim* című rovatban tudományos igényű tanulmányok, dolgozatok, írások jelennek meg. A *Fulárszalon* az irodalom és művészet rovata. Az *Emlékezetünkre* rovatban nehezen fellelhető, emlékeztető írásokat szoktunk közreadni. Az *Emberék – művek – események* az a rovat, amelyben köszöntjük a jubilánsokat, elbúcsúzunk az eltávoztottaktól, s a legfontosabbnak vélt társadalmi-kulturális eseményekről is beszámolunk. Folyamatosan bemutatjuk a régiót érintő kiadványokat. Erre szolgál a *Könyvről könyvre* rovat. S végül van az *Agóra*, amely a közélet rovata, ahol a vitacikkek, publicisztika, beszélgetések jelennek meg.

Minden lapszámnak van egy súlyponti témája. (Néhányat említek csupán: a jogfosztottság éve, Szombathy Viktor születésének centenáriuma, nemzeti kulturális örökségünk múzeumi megőrzése, a hontalanság éve, nyelvi hagyományaink, az Egyesült Protestáns Gimnázium jubileuma, Balassi és Gyöngyösi emlékezte, az északi magyar génusz, közösségi „bűn” és bűnhődés a 20. században, művészet, hit és közösségépítés, az első virtuális európai ország, a gömői polgárság humora, Bartók, Móricz és az „újarcú magyarok”, A „gömői Szindbád és kortársai”, Pórika és az Én Ujságom, Mikszáth Kálmán és Batyi...

A lap eredendően – de nem kizárólag – a fentebb körülhatárolt régió olvasói számára készül. A lehető legszélesebb olvasótáborát kívánja megszólítani, ezért törekszik a közérthetőségre.

Mindez A4-es formátumban, 90 oldalon, esetenként 2–4 oldalon színesen.

A lap kiadója a Gömör-Kishonti Múzeum Egyesület, amiből adódik, hogy gerincét a helytörténeti tanulmányok alkotják, de rendszeresen megjelennek benne néprajzi, politika-történeti, egyházi, irodalmi és képzőművészeti tárgyú alkotások, recenziók, könyvismertetések. Ezzel tulajdonképpen több lap feladatát látja el. Mi a fő profilja mégis?

Úgy szoktam fogalmazni, hogy semmi sem idegen tőlünk, ami emberi. Talán leginkább a „regionalisztika” („gömörológia”) kifejezés az, amely leghívebben adja vissza a folyóirat arculatát. Annyi talán megállapítható, hogy profilját tekintve egyedül áll a felvidéki magyar lapkiadás terén.

Talán, ha megengeded, a „helytörténet” kifejezéssel kapcsolatban megjegyezném, hogy nem vagyok híve a használatának. Van helyi képzőművész, helyi zeneszerző, helyi festő, helyi költő? Ugye, milyen abszurd a felvétel?! Miközben a történészhez kapcsolva teljesen természetesnek tartjuk az említett jelző odabiggyesztését. Kár volna azt is tagadni, hogy a kifejezés egyfajta minősítés is. Dehát hol van a Locus határa?! Egy-egy tudományos művet, vagy művészi alkotást semmiképpen nem a kutatás, illetve ihlet tárgya kell hogy minősítsen. A lényeg más, jelesül az, hogy képesek vagyunk-e a konkrétban meglátni az általánost, a helyiben az egyetemet?

Tartalmát és szerzőit tekintve nem csak Gömörrel, illetve a történelmi Gömör-Kishonttal találkozunk a lap hasábjain. Milyen régiókat ölel fel?

A folyóirat alcímében „az északi magyar peremvidék fórum”-ként jellemzi magát. Ez a Garamtól a Hernádig terjedő régiót, a történeti Hont, Nógrád, Kis-Hont, Gömör, Torna és Abaúj vármegyéket jelenti. Példatára és eredendő érdeklődési köre az itt élő palóc-magyarság. Mint megfogalmaztuk, „*Fórum kíván lenni, amely összekapcsolja a fekvésében és sorsában egyaránt közeli Ipolyságot Losonccal, Fülekkel, Rimaszombat-tal, Tornaljával, Rozsnyóval és Szepsivel - miközben mindenkoron kitekintéssel kíván lenni minden égtáj felé...*”

Ha lehet ilyet kérdezni: mi áll szívedhez legközelebb a lapban megjelenő írások, szerzők közül?

Bizonyos értelemben minden megjelent írást, ha nem is gyermekemnek, de keresztgyermekemnek tekintek. Nem volna helyénvaló bármelyik kiemelése.

De mégis... hisz a mai este témája az irodalom. Talán van némi közünk ahhoz, hogy felfedeztünk egy addig ismeretlen magyar író. **Gömör Olivér**nek hívták. A **Moskovicz Mália** néven anyakönyvezett, ám **Lesznai Annaként** ismert íróőnének van egy jól ismert regénye: *Volt egyszer egy kert*. A benne szereplő Olivér bácsi Gömör Olivérrel azonosítható. Egy kódlovag volt, afféle gömőri Szindbád, aki élni-halni képes volt a „smankerli”-ért. Ez egy, az adott korban igen kedvelt sötétmű volt. Miután megtudta, hogy meghalt az a sü-

tőasszony, aki egyedül volt képes az ő szája íze szerint elkészíteni a süteményt, így szólt (az író fogalmazásában): „*Most már özvegy marad az ínyem mindhalál-ig!*” A Rima menti Serkét és a neki szánt megyei dzsentri életet felcserélte Budapesttel, s a korabeli művészvilággal. Tagja volt az *Abbázia* kávéház egyik asztaltársaságának, amelyben jeles képzőművészek tömörültek. **Mednyánszky László** akváriumnak nevezte. Róla készült az egyik leghíresebb magyar portré, **Ferenczy Károly** alkotása. Lesznai Anna annak idején elmondta, hogy Gömör Olivér több regényt is írt, köztük volt az a kisregény is, amelyet *Egy köpödedény története* címet kapott. Mint mondta, szerzője elégette, mert nem akart rosszat mondani arról a rétegről, amelyhez tartozott. Kiderült, hogy nincs így, s meg is jelentettük, két nyelven.

A szakma nyilván jól ismeri, vannak-e olvasói visszajelzések is? Egyáltalán, van-e igény - nyilván nem tömeges - ilyen jellegű újságra a Felvidéken?

Amíg egy ember is olvassa, addig van. Jelenleg 350 példányban nyomtatjuk ki, éspedig azért, mert PDF formátumban felkerülnek majd a világhálóra is. Más nyomtatva kézbe venni, dehát... úgy érzi magát az ember, mint a középkori kódexmásoló, amikor hírét vették a Gutenberg találmányának...

Hogyan, milyen forrásokból biztosított a lap rendszeres megjelenése. Szlovákiában a kisebbségek kulturális támogatása igencsak szűkösnek mondható.

Az egykori *Illyés Közalapítvány*, majd a *BGA*, mondhatni, rendszeresen, a megjelenésétől támogatják a lapot. Egy ideig az *NKA* is nyújtott támogatást, de az utóbbi években rendre elutasították benyújtott pályázatunkat, így aztán tavaly és idén már nem is pályáztunk. Szlovákiában a *Kulturális Minisztérium*, majd a *Szlovák Kormányhivatal* támogatta, illetve támogatja rendszeresen a folyóirat megjelentetését.

***

A házigazda szerepét Hizsnyan Géza vette át. Az alkalom további alkotók bemutatásával folytatódott.

Kovács Magda: Fejírím

A genius loci, a Hely szelleme sokféle alakban mutatkozik Gömörországban (is). Nehéz körvonalazni a táj szellemiségét. A lőkősházi születésű, Tornalján élő Kovács Magda tündéri realizmusa talán egyik legszebb kísérlet a megfogalmazására. A felolvasandó novella is azok közé az írások közé tartozik, amelyekben vallo-mást tesz a szülőföldhöz való ragaszkodásról. Gömör itt harmonikus szépségű tájként jelenik meg, ahol „*mese, babona, szellemhistóriák, rideg valóság [...] olyan természetességgel ötvöződtek világképpé, létformává, mint sehol másutt a világon*”

A novellát Koncz Károly György olvasta fel.

Kövesdi Károly: *Topográfia*

A gyermekkor kegyelmi állapotában az ember hajlamos azt hinni, hogy a szülőföld, akár egy nagy, kiterjesztett szárny, képes megóvni minden gonosz erőtől. Később, ahogyan eszmél, és megismeri a világot, rá kell döbbsennie, hogy ez koránt sincs így. Az Édenkert elvesztése fájdalmas, de szükségszerű felismerés – vallja a Mellétén született Kövesdi Károly, aki lapunk állandó munkatársa.

A verset Balázs István előadásában hallhatták.

Bettes István: *Pihetollas lanton*

2004-ben avatták fel Rimaszombatban **Petőfi Sándor** egészalakos szobrát, **Izsó Miklós** alkotását. A következő évben átadták azt a felújított rimaszombati emlékházat, amelyben 1845-ben Petőfi Sándor is megszállt, de mint az *Úti levelek*ben írta, mire hazaért, a kiszemelt ágyat már elfoglalták, így neki már csak a pitarban, azaz az előszobában, a földön jutott hely.

Az alkalomra a *Rimaszombat és Vidéke Társulás* költői versenyt hirdetett. Erre nyújtotta be zádorházi születésű Bettes István azt a verset, amely a folyóirat VII. évfolyamának 2. számában jelent meg.

Koncz Károly György adta elő a verset.

Szászi Zoltán: *Világok, ha találkoznak*

Egy olyan esszé következik, amely két alkotó, a festő Dúdor István és a költő Bettes István, illetve közös szülőföld élményüket kísérli meg elemezni. Az előbbinek mindenkor kiemelt figyelmet szentel a folyóirat, az utóbbi az állandó szerzők közé tartozik.

Mint Szászi Zoltán fogalmaz: „Két örökös gömörinek, egy immáron űrbélinek és egy valósnak világát akarom megfogalmazni. Dúdor Pistáét és Bettes Pistáét. Egymás mellett, egymáson, egymásba keverve, együtt hörpintve mindkettőjükből.”

A kivetítón a tragikus sorsú Dúdor István, a deresi angyalfestő képei láthatók. Érettségi nélkül felvették a prágai képzőművészeti akadémiára, amelyet el is végzett. 1987. június 23-án, azaz éppen harminc esztendeje a tornaljai parkban agyonverték. 38 éves volt.

Az esszét Balázs István adta elő.

Egyidejűleg követhették a vendégek a kivetítón az idézett költőnek Szétcincált ének idején c. versét, illetve láthatták a hivatkozott festőművésznak a vers egy-egy sorához kapcsolódó alkotását.

***

Az egyes blokkok között **Agócs Gergely** muzsikált, több hangszeren is. E közben **Czenthe Zoltán**, **Gaál Lajos** és mások képeit vetítettük a vászonra, hogy ily módon is megidézzük a gömöri tájat és embereket.

Az estet Kövesdi Károly zárta be, a következő szavakkal:

Agócs Gergely előadás közben

„Kissé furcsának tűnt számomra, hogy egyik házigazdaként lettem feltüntetve a mai bemutatkozás programjában, hiszen a vendéglátó Budapest, a vendégek pedig gömöriek, vagy gömöri származékok. Egy dolgot azért fontosnak tartok megjegyezni: nem külföldről jöttünk, és az a bizonyos Illyés-i haza a magasban ugyan nem veszített érvényéből, de hiszem és vallom, s ezzel hál istennek sokan vagyunk így, hogy nem csak a fenti régiókban kell keresnünk a Kárpát-hazát, hanem ide lent is megtaláljuk. Magunkban, egymásban, hiszen a kötődés szálai elvághatatlanok.

A Gömörország induló számából idézek: „Köszönet az Olvasónak, aki vette a lapot, s köszönet a sajtónak, amely igen barátságosan fogadta kezdeményezésünket. Végül köszönet azoknak, akik írást adtak a lapnak, akik a nevüket és munkájukat adták/adják hozzánk.”

Adjon a Teremtő számunkra még sok-sok tartalmas Gömörországot! Erős bizodalommal köszöntjük az Olvasót.”

Megköszönöm minden szereplőnek a részvételt, a Magyar Művészeti Akadémiának a lehetőséget, s remélem, hasznos estét töltöttünk el együtt.

Isten áldja meg mindannyiukat.”

A bemutatót megtisztelte jelenlétével **Vashegyi György**, a Magyar Művészeti Akadémia nemrég megválasztott elnöke és **Kucsera Tamás Gergely** főtktár, a Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozatának több tagja, köztük **Temesi Ferenc**, **Ágh István**, s a megjelentek között volt a gömöri gyökerekkel rendelkező **Pósa Zoltán** is. Ott volt **Duray Miklós** közíró, a *Szövetség a Közös Célokért* társulás elnöke és a társulás igazgatója, **Pogány Erzsébet** is.

(szerk.)

Könyvről könyvre - lapról lapra

Rákóczi és Kassa (Felelős szerkesztők: **Halász Magdolna** és **Palencárné Csáji Ildikó**. Kiadók: *Sárospataki Irodalmi Olvasókör, Kassai Polgári Klub*. Sárospatak, 2016. 238 o.)

A kötet **II. Rákóczi Ferenc** és bujdosótársai hamvainak 110 éves hazahozatala alkalmából, Kassán, 2016. október 26. és 29. között rendezett konferencián elhangzott, összesen 22 előadás anyagát tartalmazza. Az egyes írásokat három fejezetbe rendezték. Az 1. fejezet három írása **Thököly Imre** személyét érinti. A 2. fejezetben a II. Rákóczi Ferencet, illetve a nevével fémjelzett szabadságharc eseményeit érintő 9 előadás anyagát tartalmazza. A hamvak hazahozatala fejezetcím alatt 10 dolgozat olvasható.

Gemer-malohont 12. (összeállította: **Olga Bodorová**, szerk.: **Angelika Kolár**. *Gömör-Kishonti Múzeum*, 2016. 254 o.)

Az évkönyv anyagát, szokás szerint, 5 tematikus egységbe rendezték. A természettudományokat **Gálffy Mónika** 2 írása képviseli (A vastagsórú hattyúk szokatlan viselkedése Méhiben, A kuvik elterjedése a Rima-medence központi részén). Négy régészeti témájú dolgozat olvasható az Évkönyvben, mégpedig a néhai sőregi templom geofizikális felméréséről (**Alexander Botoš - Ján Tirpák**), a Rimaszombatban, a Hatvani István utcában azonosított polifunkciós épület feltárásáról (Alexander Botoš), a murányi vár ásatása során talált pipákról (**Róbert Malček - Vladimír Mitáš**), illetve a füleki alsóvár későreneszánsz erődítéséről (Róbert Malček - **Viktória Tittonová**). Történeti témájú **Ján Kilík**nek, illetve **Lőrincz Árpádnak** a felső-gömöri bányászatot érintő dolgozata, a **Viliam Stockmann** és **Štefan Koháry** által jegyzett dolgozat a pelsőci *Könyárton* annak idején létesített mesterséges itatóról, az ún. *Serényi-kútról*, **Ján Aláč** írása azokról a jelekről, amelyet az ember hagyott maga után egy-egy műtárgyon, illetve műemléken, **Ján Žilák** tanulmánya a kokavai papírgyárról, **Tóth Anita** írása a múzeum 2. világháború alatti történetéről, **Eleonóra Blašková** dolgozata a **Kemenczky** és **Szabó** család történetéről és **Dušan Hutka** közlése a tiszolci zsidó imaházról. A néprajzi részen belül **Eudmila Pulišová** a cigány-romák szövetségének a tevékenységét elemzi 1969 és 1973 között, **Michaela Škodová** pedig a klenóci gubások és posztóművesek múltját és jelenét ismerteti. A művészettörténet tárgykörébe tartozik **Angelika Kolár**nak a dolgozata **Holló Barnabás**nak az MTA megalapítását ábrázoló

domborművéről és **Edita Kušnierová**nak a berdárkai orgona megmentéséről írott dolgozata. Egy recenzió is olvasható a kötetben, a Kishonti Evangélikus Egyházmegye történetéről (**Martin Riecky**: *Dejiny malohontského seniorátu evanjelickej cirkvi augšburgského vyznania na Slovensku*. Liptószentmiklós, 2015)

Vidék-Társadalom-Történet. Tanulmányok a Barkóságról Studia Barkonum IV. (szerk.: **Alabán Péter**. Kiadta: Borsodszentgyörgy önkormányzata. 138 o.)

A következő dolgozatokat tartalmazza: **Paládi-Kovács Attila**: *Bolhád, Erdőhát, Barkóság. Tájnevek északon* / Ifj.: **Német**

Gyula: *Fejezetek Borsodszentgyörgy történetéhez a kezdetektől 1903-ig* / **Tengely Adrienn**: *A barkó falvak erkölcsei hiányosságai a 20. század elején az esperesi látogatási jegyzőkönyvek tükrében* / **Nagy Péter - Rácz Piroska**: *Férfiak a gyárban - Nők az egészségügyben. A Csutka és a Kaposvári házaspár életpályája* / **Kovács Béla**: *Szentsimoni emlékek a két világháborúból. 1. rész* / **Vasas Attila**: *Szentsimon papjai az elmúlt évszázadokban* / **Farkas Tibor**: *Cipó-telep* / **Nagy Péter**: *Huszonévesen a parlamentben. Nagy Zoltán képviselősége. 1958-1966* / Ifj. **Vass Tibor**: *Szentsimon sportja* / **Vasas Attila**: *Természeti értékek a Barkóság területén.*

Dr. Lehoczky Alfréd-től (1926-2016) **Nagy Péter** búcsúzik. A *Nekézseny múltja* c. művet **Bodnár Mónika**, az *Albumlapok Pósa Lajosnak* c. kiadványt **Restás Attila**, a *Vasgyári capriccio* c. könyvet **Alabán Péter** ismerteti.

Pálffy Gyula - Takács András: **A Vály-völgy hagyományos táncai és táncélete** (*Szlovákiai Magyar Művelődési Intézet*, Dunaszerdahely, 2016. 186 számozott oldal)

Az előszavakat követően Takács András mutatja be a gömöri magyar néptáncagyományt, majd Pálffy Gyulának eredetileg a Honismeret c. folyóiratban megjelent tanulmányának a javított változatát elolvashatjuk. Ezt követi az *Interjúk a Vály-völgy tánc kultúrájáról* c. fejezet, benne 13 beszélgetés leiratával. A következő lapokon az 1990-es vály-völgyi néptáckutatás összegzése, kutatástörténeti áttekintés, illetve a települések rövid bemutatása található. A kiadványt az adatközlők és fényképek, valamint a csatolt DVD-n lévő filmfelvételek jegyzéke, valamint a fotótár teszi teljessé.